

Identifying the drivers affecting the Yemeni crisis and its strategic

Fatemeh mahrough¹ | Aboalghasem shahriari² | Seyyed Saeed Seyyedi³

Received Date: 2025/04/09

Accept Date: 2025/08/30

Cite: Mahrough, F. Shahriari, A and Seyyedi, S S. (2026). Identifying the Drivers Affecting the Yemeni Crisis and its Strategic. *Crisis Studies of the Islamic World*, 13(1), 88-121.

DOI: 10.22034/csiw.2026.734798

Extended Abstract

The Yemen crisis, due to its multidimensional nature, has evolved into one of the most significant crises in the Middle East, with increasing complexity that has brought regional stability to the brink of disruption. The aim of the research is to examine the policy drivers of the Yemeni crisis in the new conditions of the Iran-Saudi Arabia agreement (March 10, 2023), and the question is: What are the key drivers of the Yemen crisis? And what impact will the Iran-Saudi agreement, as a new development, have on the crisis trajectory? Due to the exploration of the research hypotheses are not presented. The paper adopts a mixed-methods approach. Initially, influential variables on the Yemen crisis are identified through a literature review. Then, respondents, who are experts in this field and all university professors, are asked to identify the key drivers of the crisis based on the Iran-Saudi agreement premise, using the cross-impact analysis (MICMAC) method. Following this, a qualitative analysis of the research findings is conducted to assess the impact of the Iran-Saudi agreement on the crisis process. The research findings indicate that the diminishing of Saudi Arabia's traditional influence in Yemen is a primary driver of the evolving situation. Additionally, the withdrawal of the Saudi-led coalition and the increasing influence of the Islamic Revolutionary movement in Yemen are among the most crucial variables for controlling and reducing the crisis. These variables have the potential to affect other factors, creating a pathway to crisis management. Moreover, Iran-Saudi agreement has been a goal driver which can provide facilitate role in decreasing the crisis.

Keywords: Iran, 2023 Agreement, Saudi Arabia, Crisis Management, Yemen

¹. Assistant Professor of International Relations, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Sciences, Ferdowsi University, Mashhad, Iran. fmahroogh@um.ac.ir. (Corresponding author)

². Postdoctoral Researcher, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Ab.shahriari@um.ac.ir

³. Graduate in International Relations, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. sa.seyyedi@mail.um.ac.ir

Introduction

Yemen and its surrounding issues constitute a case in which virtually all countries involved in the Middle East have, in one way or another, become engaged in the conflict. Among these actors, Iran and Saudi Arabia have been identified as particularly influential due to their geographical proximity and identity-related ties. A prominent example of this is the attention devoted to the Yemen issue in the 2023 agreement between Iran and Saudi Arabia. One of the issues addressed in the agreement was non-interference in Yemen's internal affairs and efforts to restore regional stability. The agreement states that all three countries would make every effort to preserve regional and international peace and security. Indeed, the positive statements made by both Ansarullah and the Saudi government immediately following the agreement suggest that, if sustained, the reconciliation between Iran and Saudi Arabia could initiate a constructive process in Yemen.

This study seeks to identify the drivers and factors influencing the Yemen crisis and to assess the extent to which the 2023 agreement can contribute to its reduction. To this end, it employs Brecher's conceptual model of crisis—with particular emphasis on the crisis de-escalation phase—alongside a mixed-method quantitative approach and a futures-oriented perspective. The study uses MICMAC software for cross-impact analysis, followed by a qualitative analysis of the findings, to identify the key drivers of the crisis and assess their potential effects on its reduction.

1. Research Method and Theoretical Framework

To achieve the objectives of the study, MICMAC software—designed for cross-impact analysis—is employed. Cross-impact analysis is based on the assumption that events and activities do not occur in isolation and that other events and the surrounding environment can significantly affect the probability of particular events occurring. Accordingly, cross-impact analysis seeks to establish relationships among events and variables, thereby facilitating the identification of factors that may shape future developments.

Brecher's comprehensive crisis-management model constitutes the theoretical foundation of this study. Brecher argues that an international crisis is associated with a transformation in the nature or an increase in the intensity of fragile interactions between two or more states, accompanied by a heightened probability of military hostilities. Such a crisis inevitably destabilizes their relations and challenges the structure of the international system. By combining structure and process and linking them to the concepts of stability–instability and equilibrium–disequilibrium, Brecher incorporated both system-level and actor-level components into the analysis of crises. In Brecher's framework, structural and processual changes that are reversible and do not lead to a transformation of the international system can, despite generating instability, still be conceptualized within the framework of equilibrium. By contrast, extensive and irreversible structural and processual

changes indicate the emergence of a new state of stability and equilibrium. From a processual perspective, a crisis represents a turning point at which conflictual interactions intensify.

2. Discussion

The software output concerning the variables influencing the Yemen crisis reveals two prominent categories of variables identified in Brecher's comprehensive crisis model. On the one hand, there are variables that have contributed to the emergence and escalation of the crisis, such as "Saudi Arabia's traditional influence in Yemen" and "international resolutions against Yemen." On the other hand, there are variables with the potential to contribute to crisis reduction, including "the withdrawal of the Saudi-led coalition," "the formation of a national government," and "the influence and diffusion of the Islamic Revolution".

The variable "reduction of Saudi Arabia's traditional influence over Yemen" has been identified as a key driver of developments and has played a significant role in the onset of the crisis. The variables "withdrawal of the Saudi-led coalition" and "the influence and diffusion of the Islamic Revolution in Yemen and the region," which are located in the target and regulatory-variable zones, have been identified as potential mechanisms for addressing the crisis. Greater attention could therefore be devoted to these variables as possible avenues for crisis resolution.

The variables "formation of a national government in Yemen with the participation of all groups" and "security of the Bab el-Mandeb Strait and the Red Sea for Saudi Arabia and global energy exports," which fall within the risk-variable zone, also constitute important sources of potential systemic change.

3. Conclusion and Suggestions

The Yemen crisis, from its emergence to the present, has undergone rapid developments characterized by a high degree of uncertainty. These developments reflect a complex and multilayered set of crisis dynamics that have significantly affected both the persistence and the reduction of the crisis. Given the complex dynamics prevailing in West Asia and the Persian Gulf, Saudi Arabia perceives Iranian activities or the expansion of Iranian influence as detrimental to its interests. Consequently, Saudi Arabia has actively pursued measures to counter Iran's efforts to achieve regional predominance.

As indicated by the analysis of the MICMAC software data, the withdrawal of the Saudi-led coalition—referred to as the "Arab Coalition" or the "Arab Military Coalition to Support the 'Yemeni resigned government'" (2015)—can be regarded as one of the most important variables contributing to the emergence and escalation of the Yemen crisis. Saudi Arabia's military intervention in Yemen in 2015 intensified the crisis, transforming what had

initially been a domestic crisis into a regional one and creating additional obstacles to structural reform and the formation of a national government in the country.

Overall, the findings demonstrate the complexity of the political dynamics surrounding Yemen. They indicate that approaches previously adopted for crisis management and peacebuilding have weakened the capacity of Yemeni society for self-organization. Although an agreement between regional powers can have a positive impact, it cannot resolve the crisis unless it is based on empowering institutions that represent all segments of the Yemeni population. Despite the rapprochement between Iran and Saudi Arabia and other signs of progress, the agreement should not be equated with the resolution of the Yemen crisis. Rather, bottom-up peacebuilding processes based on Yemeni–Yemeni dialogue must be initiated and brought to a concrete outcome.

بازشناسی پیشران‌های مؤثر بر بحران یمن؛ تحولات ۲۰۲۳ و چشم‌اندازهای آن

فاطمه محروق^۱ | ابوالقاسم شهریار^۲ | سید سعید سیدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۰

استناد: محروق، فاطمه؛ شهریار، ابوالقاسم و سیدی، سید سعید. (۱۴۰۵). بازشناسی پیشران‌های مؤثر بر بحران یمن؛ تحولات ۲۰۲۳ و چشم‌اندازهای آن.

بحران پژوهی جهان اسلام، ۱۳(۱)، ۸۸-۱۲۱.

DOI: 10.22034/csiw.2026.734798

چکیده

بحران یمن به دلیل چند بُعدی بودن ابعاد آن به یکی از بحران‌های پراهمیت منطقه خاورمیانه تبدیل شده که روز به روز بر پیچیدگی آن افزوده می‌شود و نظم منطقه را در آستانه تغییر قرار داده است. بر این اساس، هدف پژوهش بررسی پیشران‌های مؤثر بر بحران یمن در شرایط نوین پس از توافق ایران و عربستان می‌باشد و این پرسش مطرح شده است که پیشران‌های مؤثر بر بحران یمن چیست و توافق میان ایران و عربستان تحت تأثیر تحولات بعد از آن به‌عنوان موقعیت جدید، چه تأثیری بر روند بحران خواهد داشت؟ به دلیل ماهیت اکتشافی پژوهش از ارائه فرضیه خودداری شده است. روش پژوهش تحلیل اثرات متقاطع است. ابتدا با استفاده از پیشینه پژوهش، متغیرهای مؤثر بر بحران یمن شناسایی شده و سپس با استفاده از روش تحلیل اثرات متقاطع (میک‌مک) از پاسخگویان که تماماً از اساتید دانشگاهی این حوزه بوده‌اند، خواسته شده تا پیشران‌های مؤثر بر بحران را شناسایی نمایند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، کاهش نفوذ سنتی عربستان در یمن، پیشران تحولات است؛ همچنین خروج ائتلاف به رهبری عربستان و نفوذ و تکثیر جریان انقلاب اسلامی در یمن جزء مهم‌ترین متغیرها برای کنترل و کاهش بحران هستند. این متغیرها توانایی تأثیر بر سایر متغیرها و فراهم‌سازی زمینه کنترل بحران را دارند. همچنین یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد توافق میان ایران و عربستان به‌عنوان متغیر هدف شناسایی شده که می‌تواند در کوتاه‌مدت نقش تسهیل‌گر را در کاهش بحران ایفا نماید.

واژگان کلیدی: ایران، توافق ۲۰۲۳، عربستان، مدیریت بحران، یمن

^۱. استادیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، نام شهر

مشهد، نام کشور ایران، fmahroogh@um.ac.ir (نویسنده مسئول)

^۲. استاد مدعو علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی، نام شهر مشهد، نام

کشور ایران، Ab.shahriari@um.ac.ir

^۳. دانشجوی روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی، نام شهر مشهد، نام

کشور ایران، sa.seyyedi@mail.um.ac.ir

مقدمه

بررسی سوابق تاریخی مربوط به رفتار سیاست خارجی ایران و عربستان نشان می‌دهد که روابط دو کشور از دهه ۶۰ میلادی تا امروز با فراز و فرودهای بسیار، طیفی از رقابت تا همکاری و منازعه را در بر گرفته و همچنین گستردگی و ماهیت روابط، تنوعی از مشارکت، درگیری و مقاومت را نشان داده است. تعامل پیچیده بین ایران و عربستان سعودی به‌عنوان دو قدرت بزرگ منطقه‌ای، عمیقاً تحت تأثیر تفاوت‌های ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک قرار گرفته است که می‌تواند در زمان‌های آشفتگی منطقه‌ای، به تنش و تفرقه بیشتر منتهی شود. از جمله موضوعاتی که در ایجاد تنش بین دو کشور در منطقه نقش داشته است می‌توان به نگرانی‌های مربوط به اقلیت‌های مذهبی و قومی، منابع نفتی، رقابت‌های تسلیحاتی، اختلاف نظر در سیاست خارجی و مداخله در امور داخلی یکدیگر اشاره کرد. با خیزش تحولات جهان عرب از سال ۲۰۱۱، تفاوت‌ها و تعارضات ژئوپلیتیک ایران و عربستان عمیق‌تر شد و بحث‌های مهمی را در استراتژی‌های سیاست خارجی هر دو کشور برانگیخت. درحالی‌که ایران ظهور انقلاب‌های عربی را تداوم انقلاب خود و بیداری اسلامی تصور می‌کرد، عربستان آن را حرکتی از خارج از منطقه برای به چالش کشیدن امنیت ملی و مشروعیت سنتی خود می‌دانست. در جریان این فرآیند، هر یک از طرفین تلاش کردند تا با محدود کردن نفوذ طرف مقابل، از منافع خود محافظت کنند که با پیامدهایی برای کشورهای منطقه همراه بود (Alkhraisha and Tarawina, 2024: 3845). درحالی‌که عربستان سعودی نظم منطقه‌ای را متصور است که در آن کشورهای غربی مانند آمریکا درگیر هستند، ایران از نظم منطقه‌ای صحبت می‌کند که دولت‌های خارج از منطقه در آن دخالت ندارند (Akdogan and Gurler, 2021: 68). علاوه بر این با چرخش استراتژیک آمریکا از غرب به شرق آسیا، تعهدات استراتژیک آن و حمایت از متحدان سنتی به‌ویژه عربستان کاهش یافت. در نتیجه با سست شدن پایه‌های نظم موجود، گسست‌های ائتلافی، کاهش مداخله آمریکا، رشد بازیگران شبه‌نظامی و فرقه‌گرایی، خلأ قدرتی در منطقه پدیدار شد. این وضعیت ضمن افزایش مانور و قدرت عمل بازیگران محلی و منطقه‌ای، نوعی درهم‌تنیدگی و دوگانگی‌های تقابلی/تعاملی بین بازیگران مداخله‌گر منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای ایجاد کرد؛ بنابراین به‌دلیل هم‌وزنی ساختاری و چرخه‌های راهبردی متعارض ایران و عربستان، هر یک به‌جای ادغام منطقه‌ای به سمت ساختارهای نظم‌ساز موازی حرکت کرده‌اند که به‌دلیل نامتقارن شدن ستیزها و عدم قطعیت‌های ناشی از سیاست‌های آنها، خطر تسری ناامنی به بازیگران ثالث و پیامدهای ناخواسته سیستمی را به همراه داشته است.

با این وجود ورود چین به میانجی‌گری میان ایران و عربستان و برقراری مکانیسم‌های منطقه‌ای چندجانبه در ۱۰ مارس ۲۰۲۳ (۱۹ اسفند ۱۴۰۱)، خارج از سازه سنتی نظم در این منطقه، فرصتی

برای مدیریت معمای امنیت و توازن بخشی در برابر دیگری به‌دست آمد؛ به‌گونه‌ای که پس از گذشت ۷ سال منجر به از سرگیری روابط دیپلماتیک دو طرف شد و نظم منطقه را زیر آستانه رفتاری جدید قرار داد. به‌واقع، چین به‌دلیل آسیب‌پذیری متقابل از کنش‌های واگرایانه هر یک از دو قدرت ایران و عربستان که سبب افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری پکن در منطقه می‌شد، با میانجی‌گری و در قالب ابتکار امنیت جهانی سعی کرد الگوی ارتباطی آن‌ها را از حالت تعارض به مشارکتی تغییر دهد تا بتواند پروژه‌های منطقه‌ای خود را با تساهل بیشتری جلو ببرد. در نتیجه این توافق، دو طرف متعهد شدند که توافقتنامه‌های تجاری، امنیتی و اقتصادی را که در سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۱ بین دو کشور امضا شده بود، اجرا کنند. یکی از موضوعات مورد توجه در این توافق موضوع یمن بود که در آن عدم مداخله در امور داخلی و تلاش برای بازگرداندن ثبات منطقه مورد توجه قرار گرفت. در این توافقتنامه آمده است که هر سه کشور تمام تلاش خود را برای حفظ صلح و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی به کار خواهند گرفت. در واقع اظهارات مثبتی که بلافاصله پس از انجام توافق از دو طرف انصارالله و دولت سعودی بیان شد، نشان می‌دهد که آشتی ایران و عربستان سعودی در صورت تداوم آغازگر روندی سازنده در یمن خواهد بود. عربستان سعودی به‌طور مستمر از قطعنامه ۲۲۱۶ به‌عنوان نقطه شروع مذاکرات صلح یاد می‌کند، درحالی‌که انصارالله شرایط مذاکره مندرج در این قطعنامه را رد کرده است (Clausen, 2024: 165). بعد از تحولات ۷ اکتبر در غزه نیز روند بحران یمن سمت و سوی متفاوت و پیچیده‌تری پیدا کرده است.

در این راستا به نظر می‌رسد با بهره‌گیری از مدل مفهومی بحران برچر با تأکید بر مرحله کاهش بحران، استفاده از روش ترکیبی کمی با رویکردی آینده‌پژوهانه، به کارگیری نرم‌افزار میک‌مک و تحلیل کیفی یافته‌ها بتوان پیشران‌ها و عوامل مؤثر بر بحران را شناسایی کرد و میزان تأثیر این توافق بر کاهش بحران را مورد سنجش قرار داد. این مسئله اهمیت پژوهش حاضر را در دو سطح نظری و روشی نشان می‌دهد. به لحاظ نظری، بهره‌گیری از مدل بحران برچر به‌دلیل توجه به برهم‌کنشی متغیرها بر یکدیگر و چند بُعدی بودن متغیرهای دخیل در بحران، بهتر می‌تواند عدم کارایی و قدرت تبیین نظریه‌های روابط بین‌الملل در بررسی موضوع پژوهش، شناسایی متغیرها و عوامل مؤثر در بحران یمن را نشان دهد؛ به‌گونه‌ای که بازتاب‌دهنده ماهیت پیچیده بحران باشد و از نگاه تقلیل‌گرایانه اجتناب شود. براین‌اساس، هدف پژوهش بررسی پیشران‌های مؤثر بر بحران یمن در شرایط نوین توافقتنامه ایران و عربستان است.

همچنین این مقاله درصدد است به‌جای ارائه راهبرد تجویزی که موجب درک ناقص از بحران و پیچیدگی‌های آن می‌شود، برای فهم و تبیین اثرگذاری این بحران از ابزارهای روشی مناسب که عوامل متعدد را در خود جای می‌دهد استفاده کند. اهمیت پژوهش به لحاظ روش، استفاده ترکیبی

از ابزارهای کمی همانند پرسش‌نامه، نرم‌افزار تحلیل اثر متقابل و تحلیل کیفی از نتایج یافته‌ها است که بهتر می‌تواند به فهم ماهیت پیچیده بحران کمک نماید. در این پژوهش، مرحله کاهش بحران مدل برچر در نتیجه وضعیت نوین توافق ایران و عربستان به‌عنوان مفروض مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین به‌منظور پاسخ به سؤال پژوهش که ماهیتی آینده‌پژوهانه نیز در بطن خود دارد، روش فرضیه آزمایشی دنبال نمی‌شود، بلکه کشف متغیرهای مؤثر بر کاهش بحران یمن در مرکز توجه قرار می‌گیرد و تفسیر وضعیت فعلی بحران یمن بر اساس متغیرهای بررسی شده است.

بر اساس هدف تعیین شده، ادبیات پژوهشی به نگارش درآمده است که دارای قرابت محتوایی با پژوهش حاضر می‌باشد و در جدول ذیل مهم‌ترین ویژگی و در عین حال تمایز آن‌ها با مقاله حاضر درج شده است.

۱- پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوعی که مورد نظر نگارنده می‌باشد، به‌صورت مستقیم منبعی یافت نشد؛ با این وجود در ادامه مطلب، چند اثر را که با موضوع پژوهش سنخیت بیشتری دارند، به‌صورت اختصار بررسی می‌کنیم.

جدول ۱- پیشینه پژوهش

هدف	نویسندگان	دست‌آورد	تمایز پژوهش حاضر
بررسی بحران یمن به‌طور اجمالی	وقوفی و دیگران (۱۳۹۶) Voghoft et al (2017)	متغیرهای دخالت کشورهای خارجی و علی‌الخصوص عربستان و آمریکا را تأثیرگذار بر تحولات یمن معرفی نموده‌اند.	تمایز پژوهش حاضر با این گروه از تحقیقات، بررسی نقش جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان بازیگری تأثیرگذار بر تحولات یمن است.
	مختاری هشی و شمس (۱۳۹۶) Mokhtari Hashi and Shams (2017)	موقعیت جغرافیایی را عاملی تأثیرگذار در ایجاد بحران یمن معرفی نموده‌اند.	
	امیری و کیانی (۱۳۹۶) Amiri and kiani (2017)	عامل جغرافیایی را به‌عنوان متغیر اصلی مورد تأکید قرار داده‌اند.	
	علوی وفا و	مهم‌ترین عامل در بحران یمن را نیروهای	

	مردمی و یمنی موجود در دو سوی درگیری معرفی نموده‌اند.	عراقچی (۱۳۹۸) Alavi Vafa and Araqchi (2019)	
	شکل‌گیری ائتلاف عبری-عربی را مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری بحران‌های امنیتی غرب آسیا از جمله یمن معرفی نموده‌اند.	اختیاری امیری و دیگران (۱۳۹۹) Ekhtiari et al (2020)	
	عربستان، امارات و اسرائیل را مهم‌ترین کشورهای منتفع از بحران یمن معرفی نموده‌اند.	مقومی و دیگران (۱۴۰۲) Moghavemi et al (2023)	
الف) روش پژوهش متفاوت ب) بررسی توافقی ایران و عربستان به‌عنوان جایگزین تقابل دو کشور بر بحران یمن	حمایت از گروه‌های سلفی و وهابی از سوی عربستان برای تغییر موازنه قدرت در ارتباط با تأثیرگذاری ایران	نجات (۱۳۹۸) Nejat (2019)	بررسی تأثیر متقابل ایران و عربستان بر بحران یمن
	تلاش عربستان سعودی برای تشکیل ائتلاف و تهاجم نظامی به یمن جهت حذف جنبش انصارالله از قدرت سیاسی و حمایت و پشتیبانی معنوی و سیاسی از جنبش انصارالله از سوی ایران جهت موازنه قدرت منطقه‌ای.	نجات و دیگران (۱۳۹۵) Nejat et al (2016)	
	بحران‌سازی، اقدامی از سوی عربستان برای ایجاد موازنه قدرت با ایران است و به‌همین دلیل بحران یمن اقدامی علیه ایران محسوب می‌گردد.	مصلی نژاد (۱۳۹۵) Mosalanejad (2015)	
	عربستان به‌دنبال جریان‌سازی در برابر محور مقاومت ایران در منطقه خاورمیانه است.	ابراهیمی و همتی (۱۳۹۷) Ebrahimi and Hemati (2018)	
	سیاست خارجی، تهاجم عربستان در منطقه غرب آسیا است برای معرفی خود به‌عنوان یک قدرت برتر منطقه‌ای و واکنش ایران	بهادرخانی و آدمی (۱۳۹۷) Bahadorkhani and Adami	

	بدان، مسبب دلیل استمرار بحران یمن است.	(2019)
	عربستان بیش از قدرت نرم از قدرت سخت خود (مبتنی بر خرید تسلیحات از محل درآمدهای نفتی) علیه ایران در خاورمیانه از جمله بحران یمن استفاده نموده است.	اولیایی و دیگران (۱۴۰۰) Oliaei et al (2021)
	با توجه به قدرت‌گیری ایران در منطقه، ارتباط‌گیری با اسرائیل و گسترش ارتباط با آمریکا، راهکار عربستان برای نفوذ بیشتر در منطقه است.	محقق‌نیا و دیگران (۱۴۰۰) Mohaghegh Niya et al (2021)
	اعتقاد به منازعه میان ایران و عربستان در بحران یمن داشته که ریشه‌های ژئوپلیتیکی و ایدئولوژیکی را عامل اصلی آن معرفی نموده‌اند.	دشتی و دیگران (۱۴۰۱) Dashti et al (2022)

(منبع: نویسنده)

با بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش حاضر درمی‌یابیم که مقالات و منابع کار شده در این زمینه به‌صورت کلی بوده و بیشتر جنبه‌های مختلف و تأثیرات غالب این دو بازیگر منطقه‌ای را در سطح سیستم و نظم منطقه‌ای بررسی نموده‌اند. با وجود اینکه داده‌های بعضی از منابع بررسی شده با موضوع مورد نظر نگارنده همخوانی دارند، اما جنبه نوآوری پژوهش حاضر در این است که نگارنده علاوه بر تحلیل ارتباط این دو بازیگر در سطح سیستم، از چهار جنبه مختلف ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک، ژئواستراتژیک، ژئوکالچر و همچنین نقش الگوی دو بازیگر در محیط خاورمیانه و ارتباط معنایی و رقابتی آن‌ها را تحلیل و واکاوی نموده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

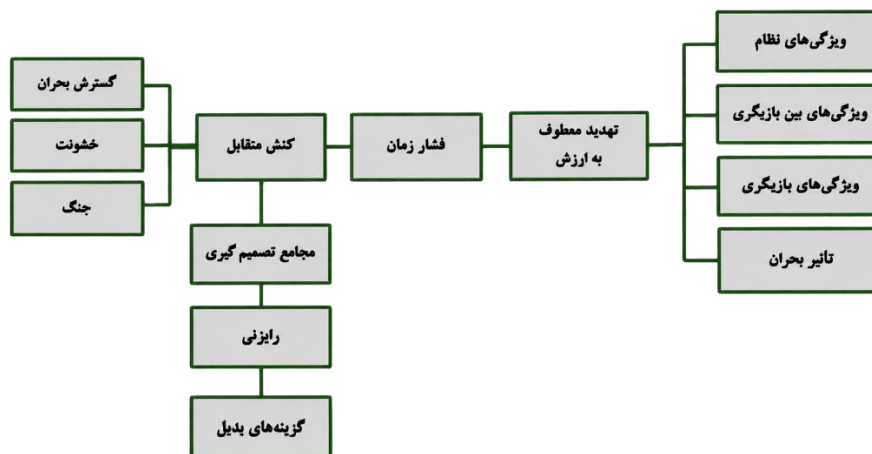
۲-۱- جامع مدیریت بحران

بحران مانند هر پدیده اجتماعی، عمدتاً براساس فرآیندی پویا و نه ایستا مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. مطالعاتی که در راستای مدیریت بحران و صلح و منازعه انجام می‌شود نیز در نهایت در مورد تأثیرگذاری بر رفتار سیستم‌های اجتماعی است که تحت‌تأثیر درگیری خشونت‌آمیز بوده یا

هستند (Caplan, 2019: 22). اگرچه هدف این مطالعات کمک به جوامع برای پیشگیری و کاهش خطر درگیری‌های خشونت‌آمیز است و عمدتاً این اقدامات از طریق عملیات مداخله‌گرایانه در قالب ثبات‌سازی یا حفظ صلح صورت می‌گیرد، اما در بهترین حالت فقط می‌تواند به صورت کوتاه‌مدت در مدیریت کاهش مشکل عمل کند (Howard, 2019).

در حقیقت، سیستم‌های اجتماعی بسیار پویا، غیرخطی و نوظهور هستند و نمی‌توان قوانین یا قواعدی کلی را پیدا کرد که به ما کمک کنند که با اطمینان پیش‌بینی کنیم که یک جامعه یا جامعه خاص چگونه رفتار خواهد کرد. به خصوص، با ورود بازیگران بیشتر به فرآیند منازعه، بر پیچیدگی بحران افزوده می‌شود. این عدم قطعیت، کیفیت ذاتی سیستم‌های پیچیده است نه نتیجه دانش ناقص یا تحلیل، برنامه‌ریزی یا اجرای ناکافی. تشخیص این عدم قطعیت هنگام تلاش برای تأثیرگذاری بر سیستم‌های اجتماعی پیچیده، پیامدهای مهمی بر طرز تفکر ما در مورد صلح و منازعه و مدیریت بحران دارد. با توجه به اهمیت برهم‌کنشی متغیرها بر یکدیگر، الگوی جامع بحران مایکل برچر، چارچوبی جامع برای درک پویایی‌ها، علل و پیامدهای بحران‌های بین‌المللی ارائه می‌دهد. این مدل ضمن ارائه یک رویکرد کل‌گرا برای تشریح بحران‌ها، امکان تجزیه و تحلیل دقیق را فراهم می‌کند. برچر اشاره می‌کند که بحران‌های بین‌المللی باعث تغییر در نوع یا افزایش شدت تعاملات شکننده بین دو یا چند دولت می‌شود و احتمال بروز مخاصمات نظامی را تشدید می‌کند. که طبعاً روابط آن‌ها را بی‌ثبات می‌کند و ساختار یک نظام بین‌المللی را به چالش می‌کشد (Brecher, 1993: 24). برچر توانست با ترکیب ساختار و فرآیند و پیوند زدن آن‌ها به ثبات/بی‌ثباتی و تعادل/عدم تعادل، مؤلفه نظام و بازیگر را در بررسی بحران به‌طور همزمان نشان دهد. در تحلیل برچر، تغییرات ساختاری و فرآیندی که قابل بازگشت بوده ولی به تحول سیستم بین‌الملل منجر نشود، علی‌رغم اینکه بی‌ثباتی به همراه دارد، در چارچوب تعادل قابل مفهوم‌سازی است؛ اما وجود تغییرات ساختاری و فرآیندی زیاد و غیرقابل بازگشت نشان‌دهنده ثبات و تعادل جدید خواهد بود. از بعد فرآیندی، بحران نشان‌دهنده نقطه عطفی است که در آن دوره، کنش متقابل ستیزشی شدت می‌گیرد (Brecher, 1993: 2).

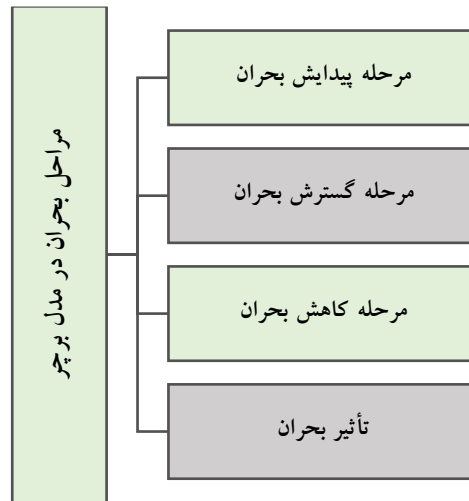
نمودار ۱- الگوی جامع بحران برچر

ترسیم: (نگارندگان بر اساس متغیرهای مدل مایکل برچر)

در پژوهش حاضر نیز تلاش شده است با توجه به مؤلفه‌های فوق، ولی بر اساس ویژگی‌های این بحران، متغیرها شناسایی شوند. مدل الگوی جامع بحران برچر با گردآوری الگوهای مربوط به ۳۲۳ بحران بین‌المللی، بر چهار مرحله شامل پیدایش، گسترش، کاهش و تأثیر استوار است. شاخص‌های کلیدی مربوطه در این مدل، عوامل و معیارهای مربوط به سیستم نظام بین‌الملل و شاخص‌های بازیگری و بین‌بازیگری است که در اثر ویژگی‌های خود بحران نمود پیدا می‌کنند و این امر حداقل یکی از طرف‌های درگیر را به احساس تهدید ارزش‌ها و محدودیت زمانی و احتمال وقوع جنگ قبل از پایان بحران سوق می‌دهد (Brecher, 1993: 99) به این ترتیب، هم به پیشران‌های شکل‌دهنده بحران توجه نشان داده می‌شود که می‌تواند ناشی از عوامل اجتماعی، سیاسی، قومیتی، مذهبی و غیره باشد و هم به سایر عوامل مؤثر بعد از پیدایش بحران تمرکز می‌شود که چگونه بر اساس محرک پاسخ به یک بحران منطقه‌ای، بحران بین‌المللی یا سیاست خارجی ایجاد می‌شود.

نمودار شماره ۲- مراحل بحران در مدل تحلیلی مایکل برچر

ترسیم: (نگارندگان بر اساس متغیرهای مدل مایکل برچر)

از آن‌جا که مرحله کاهش بحران در کانون توجه این مقاله است، این مرحله واجد چندین معناست. کاهش بحران در ابتدا به فروکش کردن بحران و فرآیند حل آن توسط طرف‌های درگیر برمی‌گردد. در نتیجه، این دوره با افول ذهنیت تهدید، محدودیت زمانی و احتمال وقوع جنگ و رسیدن به حالت عدم بحرانی و پایین آمدن تعامل خصمانه مشخص می‌شود. در سطح بازیگران، کاهش بحران دو معنی دیگر نیز دارد: نخست، استراتژی رفتار بحرانی برای دستیابی به هدف برقراری سازش بین طرف‌های درگیر است؛ بنابراین، یک استراتژی سازش کار با کاهش تنش و آسیب مورد انتظار مرتبط است که به نوبه خود، به تعامل کمتر خصمانه در روابط میان طرف‌های درگیر سوق می‌یابد. دوم، رضایت از نتیجه آن است. این نتیجه به صورت‌های مختلف می‌تواند باشد؛ رضایت تمام بازیگران بحران، عدم رضایت تمامی بازیگران بحران و یک حالت بینابین که یک دولت راضی و یک دولت ناراضی است (Brecher, 1993: 128).

از سوی دیگر، چندین متغیر طول دوره کاهش بحران را تعیین می‌کنند. از جمله این متغیرها، تعداد بازیگران است. با فرض ثبات سایر شرایط، هرچه تعداد بازیگران کمتر باشد، فرآیند سازش و حل بحران از پیچیدگی کمتری برخوردار خواهد بود. یکی دیگر از این عوامل، اهمیت ژئوپلیتیکی بحران است؛ هرچه اهمیت منطقه بحران و خطر بحران علیه منافع حیاتی قدرت‌های بزرگ کمتر باشد، احتمال مداخله این قدرت‌ها کمتر بوده و در نتیجه فشار کمتری برای گسترش یا کاهش بحران اعمال خواهند کرد. قدرت‌های بزرگ زمانی بیشتر در بحران‌ها دخالت می‌کنند که منافع حیاتی یا استراتژیک آن‌ها به خطر بیفتد و اگر منطقه مربوطه جزء منطقه امنیتی یا منطقه حساس برای آن‌ها

نباشد و ارزش‌های حیاتی آن‌ها را تهدید نکند، تمایل به دخالت ندارند. همچنین، آن‌ها ممکن است به دلیل نگرانی از تسری بحران به مناطق دیگر یا اثرات برون‌گرایی امنیتی به ثبات مطلوب منطقه‌ای خود، تمایل به مداخله داشته باشند. به همان نسبت، عدم اهمیت استراتژیک، پیچیدگی بحران و هزینه‌های مداخله به‌طوری‌که احساس تهدید ارزش‌های حیاتی نکنند یا محدودیت زمانی برای پاسخ نداشته باشند، تمایل کمتری به مداخله در بحران خواهند داشت.

علاوه بر این، هرچه عدم تجانس بازیگران بحران بیشتر باشد، فرآیند حل بحران طولانی‌تر خواهد بود. تفاوت بین رژیم‌های سیاسی یا اختلاف فرهنگی، سطح توسعه اقتصادی و توان نظامی موجب افزایش بدگمانی، عدم اطمینان و سوءذهنیت‌ها شده و رسیدن به مصالحه را مشکل خواهد ساخت. هرچه تعداد موضوعات مورد اختلاف میان بازیگران محدود باشد، مرحله کاهش بحران کوتاه‌تر خواهد بود زیرا تلاش برای دستیابی به مصالحه دوجانبه آسان‌تر خواهد بود. میزان تصمیمات در این دوره نیز کاهش می‌یابد؛ به‌ویژه در مواقعی که تصمیمات سختی باید اتخاذ گردد. همچنین، هرچه میزان ارزش‌های مورد تهدید کمتر باشد، تعیین شرایط قابل قبول دو طرف با مشکلات کمتری همراه خواهد بود (Brecher, 1993: 132).

اگرچه بحران یمن از آوریل ۲۰۲۲ وارد آتش‌بس شده است و از زمان توافق صورت گرفته میان ایران و عربستان در مارس ۲۰۲۳ روند کاهشی را تجربه کرده، اما با اعلام همبستگی حوثی‌ها با مردم فلسطین در بحران ۷ اکتبر و حملات حوثی‌ها به کشتی‌های مرتبط با رژیم صهیونیستی و ایالات متحده، فرآیند کاهش بحران وارد مرحله‌ای از سکون یا بن‌بست شده است. این بحران بعد از تحولات ۷ اکتبر وارد معادله جدیدی شده است که آن را از یک بحران داخلی یا رقابت منطقه‌ای با عربستان به جنگی فرا منطقه‌ای سوق داده است. بنابراین، با توجه به گزاره‌ها و متغیرهای مطرح شده در مدل کاهش بحران مایکل برچر، در پی بررسی عوامل و نحوه اثرگذاری بازیگران درگیر در بحران یمن بر مراحل کاهش این بحران در آینده هستیم و سایر مراحل ذکر شده در این مدل مورد بحث این مقاله نیست.

۳- بحران یمن

در این بخش پیشینه تاریخی و پیشران‌های مؤثر بر شکل‌گیری و تصاعد بحران بررسی شده است. بحران یمن یکی از پیچیده‌ترین و طولانی‌ترین درگیری‌های منطقه‌ای در غرب آسیاست که عوامل متعددی در آن دخیل هستند؛ این کشور به‌عنوان فقیرترین کشور جهان عرب، مدت‌ها کانون بی‌ثباتی

در منطقه بوده است. بحران یمن از مسائل اجتماعی و اقتصادی گرفته تا رقابت‌های ژئوپلیتیکی بین‌المللی و منطقه‌ای را در بر می‌گیرد. در ادامه، به بررسی ابعاد مختلف این بحران می‌پردازیم.

۴- پیش‌زمینه تاریخی و سیاسی

۴-۱- ساختارهای ناکارآمد سیاسی

یمن از گذشته با مشکلات سیاسی متعددی مواجه بوده است. بحران در این کشور، زائیده ساختارهای ناکارآمد سیاسی، عدم توزیع عادلانه قدرت و منابع در سطح اجتماعی و دخالت قدرت‌های خارجی از جمله عربستان سعودی و آمریکا است. در خصوص ریشه‌های اجتماعی این تحولات نیز برخی بر عوامل سیاسی همچون نبود مردم‌سالاری و آزادی در رژیم‌های پیشین و برخی دیگر بر عوامل اقتصادی و فرهنگی همچون فقر، بیکاری و تبعیض تمرکز بیشتری داشته‌اند (التیامی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۷۲) (Eltyaminia et al, 2016: 172).

۴-۲- بهار عربی ۲۰۱۱

تحولات بهار عربی منجر به سقوط حکومت علی عبدالله صالح در یمن شد. پس از او، منصور هادی به‌عنوان رئیس‌جمهور انتقالی به قدرت رسید؛ دولت انتقالی نیز ثابت کرد که ناکارآمد است زیرا از نیروهای سنتی تشکیل شده بود. منصور هادی از همان ابتدا به بازیگران خارجی وابسته بود و بنابراین در معرض نفوذ عربستان بود. در مرحله بعد، با عدم تمکین دولت به تعهداتش و تصرف پایتخت توسط مخالفان در سال ۲۰۱۴، حکومت منصور هادی مجبور به فرار از عربستان شد. انصارالله قدرت را در صنعا به دست گرفت که نتیجه آن مداخله نظامی عربستان سعودی در یمن در مارس ۲۰۱۵ بود.

۵- بحران انسانی

۵-۱- فقر و بیکاری

یمن یکی از فقیرترین کشورهای جهان عرب است. حداقل ۵۸ درصد کودکان این کشور از سوء تغذیه رنج می‌برند. همچنین نرخ رشد جمعیت سالانه یمن حدود ۲/۳ درصد است، حال آنکه منابع طبیعی انسانی و دولتی این کشور محدود بوده و تاب تحمل چنین رشد جمعیتی را ندارد. نرخ ۳۵ درصدی بیکاری در یمن، کمبود آب آشامیدنی و طبق گزارش سازمان ملل وجود حدود ۷ میلیون انسان گرسنه که از کمبود مواد غذایی رنج می‌برند، بخشی از مشکلات اقتصادی مردم یمن است. یکی دیگر از مشکلات مهم اجتماعی یمن، معضل بیکاری به‌ویژه در میان جوانان است.

(التیامی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۸۱) (Eltyaminia et al, 2016: 181). همچنین جنگ و حملات هوایی ائتلاف عربی منجر به ویرانی گسترده زیرساخت‌های یمن شده است.

۶- گروه‌های متخاصم و درگیری‌های داخلی

۶-۱- انصارالله

گروه شیعی حوثی‌ها (انصارالله) نقش مهمی در تحولات این کشور در یک دهه اخیر داشته است. سعودی‌ها، تقویت شیعیان زیدی به‌خصوص حوثی‌ها در یمن را در راستای افزایش قدرت ایران در منطقه تفسیر می‌کنند و خود را در محاصره قدرت شیعی منطقه می‌بینند. انصارالله به‌عنوان نیروی نیابتی ایران معرفی شدند که به‌عنوان عاملی کلیدی در مشروعیت‌بخشی و جلب حمایت بین‌المللی برای مداخله نظامی عمل می‌کرد (Alkhraisha and Tarawina, 2024: 3847).

۶-۲- القاعده و داعش

گروه‌های جهادی مانند القاعده و داعش نیز در بخش‌های مختلف یمن فعالیت می‌کنند و به بی‌ثباتی کشور دامن می‌زنند. به‌دنبال بازگشت نیروهای سلفی جهادی القاعده از افغانستان، بخش‌های بیابانی یمن همانند استان‌های حضرموت، ابین، مکلا و شبوه، جزء اولین مناطقی بودند که این نیروها در آنجا حضور یافتند. علاوه بر القاعده، داعش نیز اقدامات متعدد و تلاش‌های گسترده‌ای را به‌منظور نفوذ و گسترش حضور خود در این کشور انجام داده است. داعش به‌طور رسمی، خلافت خود در یمن را در اوایل سال ۲۰۱۵ میلادی اعلام کرد (نجات، ۱۳۹۸: ۳۶) (Nejat, 2019: 36).

۷- مداخله خارجی

۷-۱- عربستان سعودی و ائتلاف عربی

عربستان سعودی با تشکیل ائتلافی از کشورهای عربی و با حمایت کشورهای غربی مانند آمریکا و انگلیس به نام «ائتلاف عربی» یا «ائتلاف نظامی عربی برای حمایت از دولت مشروع یمن»، از سال ۲۰۱۵ به یمن حمله کرد. ائتلاف عربی از این جنگ سه هدف را اعلام کردند که به شرح ذیل است: بازگرداندن منصور هادی به‌عنوان رئیس‌جمهور مشروع و قانونی یمن به آن کشور، از بین بردن ذخایر یا امکانات حوثی‌ها به‌عنوان گروه‌های شورشی در یمن، کاهش نفوذ ایران در منطقه؛ اما به‌صورت خلاصه دستاوردهای سعودی‌ها از این جنگ عبارت از: ویران کردن همه زیرساخت‌های یمن، کشتار مردم یمن، کاهش اعتبار بین‌المللی عربستان، تحمیل هزینه‌های فراوان به عربستان و فعال شدن گروه‌های تروریستی در یمن بوده است (امیری، ۱۳۹۷: ۱۳۰) (Amiri, 2019: 130).

۲-۷- ایران

جمهوری اسلامی ایران از انصارالله حمایت می‌کند و این حمایت با اهداف متعددی گره خورده است. نخست، هدف اعمال نفوذ ایران در این کشور، بیرون راندن یمن از کنترل آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن است. دوم، به دنبال گسترش دامنه مقاومت علیه اسرائیل و آمریکا در منطقه است. افزایش عمق راهبردی ایران در منطقه و پتانسیل پیروزی و تسلط کامل انصارالله بر یمن می‌تواند ستون چهارم جبهه مقاومت در منطقه را تشکیل داده و عربستان سعودی را در محاصره کامل قرار دهد (Alkhraisha and Tarawina, 2024: 3848).

۸- ابعاد ژئوپلیتیکی

۸-۱- موقعیت سوق الجیشی

یمن با تسلط بر تنگه «باب‌المندب» می‌تواند دریای سرخ را به کنترل درآورد و با استفاده از جزیره استراتژیک «پریم» می‌تواند این تنگه مهم را ببندد و از آنجایی که بلندترین جزیره (زقر) را در منطقه در اختیار دارد، می‌تواند فعالیت‌های دریایی در منطقه خلیج عدن و دریای سرخ را به کنترل خود درآورد؛ همان‌گونه که در بحران غزه، این ویژگی را به منصفه ظهور رساند (مصلی‌نژاد، ۱۳۹۴: ۱۱۱) (Mosallanejad, 2015: 111).

۸-۲- رقابت منطقه‌ای

وضعیت ژئوپلیتیکی طبیعی و انسانی یمن سبب شده است که کشورهای غربی و عربستان همواره به این کشور چشم طمع داشته باشند. عربستان سعودی با نگاه توسعه ایدئولوژی وهابیت در آن و همچنین به دلیل مرز طولانی ۱۸۰۰ کیلومتری با این کشور از گذشته تلاش کرده است تا با ایفای نقش برادر بزرگ‌تر برای یمن در پی حفظ و توسعه نفوذ سنتی خود در این کشور باشد و همچنین از بازار مصرف و نیروی کار ارزان آن استفاده کند (نجات و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۶).

۹- تلاش‌های بین‌المللی برای حل بحران

۹-۱- قطعنامه‌های سازمان ملل

قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد (۲۲۱۶) با ۱۴ رأی مثبت که اساساً از ائتلاف سعودی و دولت هادی علیه انصارالله و عبدالله صالح حمایت می‌کرد، در آوریل ۲۰۱۵ به تصویب رسید. این قطعنامه بدون اشاره به عملیات نظامی عربستان در خاک یمن، انصارالله را تحریم، فروش تسلیحات به انصارالله را ممنوع و منصور هادی را به عنوان حاکم مشروع یمن اعلام کرد. همچنین از شورشیان

(نیروهای مردمی) خواسته شد تا صنعا را خلع سلاح و ترک کنند. این قطعنامه یک طرفه بود که زمینه کمی برای سازش و دیپلماسی فراهم کرد (Riedel, 2020: 123).

۹-۲- مذاکرات صلح

از آوریل ۲۰۲۲ و با میانجی‌گری سازمان ملل متحد، آتش‌بس میان طرفین درگیری برقرار شد که تا به امروز نیز ادامه یافته است. تلاش‌های بین‌المللی برای رسیدن به راه‌حل سیاسی و توافق صلح همچنان ادامه دارد، اما تاکنون به نتیجه قطعی نرسیده است.

در مجموع می‌توان گفت یمن کشوری است که از لحاظ ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک برای عربستان سعودی و از لحاظ ایدئولوژیک و ژئواستراتژیک برای جمهوری اسلامی ایران اهمیت بالایی دارد. تحولات سیاسی و در پی آن رقابت ایران و عربستان بر سر نفوذ بیشتر در این کشور، تنش در روابط تهران و ریاض را افزایش داده است (پهلوان، ۱۴۰۰: ۶۹) (Pahlavan, 2021: 69). بحران یمن مجموعه‌ای از مشکلات داخلی و مداخله‌های خارجی است که به پیچیدگی و طولانی شدن آن افزوده است. این موضوعات باعث ایجاد یک بحران انسانی بزرگ شده و تا زمانی که راه‌حل جامع و پایداری برای آن پیدا نشود، این وضعیت ادامه خواهد داشت.

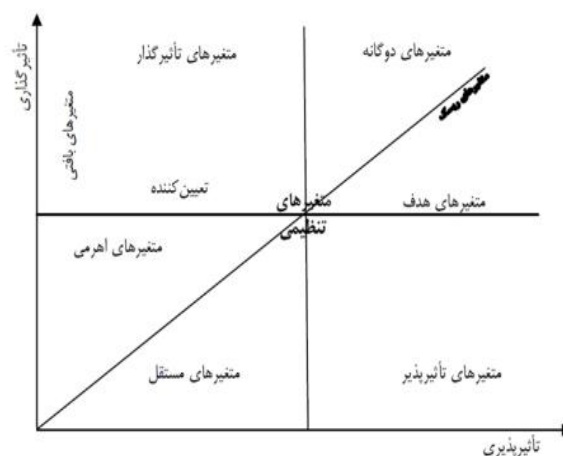
۱۰- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت، کاربردی و روش ترکیبی است. به لحاظ کمی از تکنیک تحلیل تأثیر متقاطع جهت بررسی اهداف پژوهش استفاده شده است که رویکردی آینده‌پژوهانه با نگاه به گذشته دارد و به تحلیل کیفی یافته‌ها بر اساس خروجی پرداخته می‌شود. براین اساس، مبانی روشی پژوهش استفاده از مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار در ایجاد و تصاعد بحران یمن بوده تا با استفاده از روش آینده‌پژوهانه تأثیر هر یک از متغیرهای ذکر شده در کاهش بحران یمن در آینده محتمل مشخص گردد. جهت بررسی این هدف از نرم‌افزار میک‌مک که جهت تحلیل تأثیر متقاطع طراحی شده است، استفاده خواهد شد. تحلیل تأثیر متقاطع بر پایه این مفروض است که رویدادها و فعالیت‌ها در خلأ رخ نمی‌دهند و سایر رویدادها و محیط پیرامون می‌تواند به طرز چشمگیری به احتمال رخداد وقایع معین تأثیر بگذارد؛ بنابراین تحلیل اثر متقاطع سعی می‌کند تا روابط بین رویدادها و متغیرها را به هم مرتبط سازد و شناسایی عوامل مؤثر بر آینده را ممکن سازد. این روابط، سپس نسبت به هم طبقه‌بندی می‌شوند و برای تعیین اینکه کدام رویدادها در وقوع یک پدیده خاص در آینده اثر بیشتری دارند، اولویت‌بندی می‌شوند؛ بنابراین، هدف پژوهش حاضر با استفاده از این نرم‌افزار شناسایی مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر کاهش بحران یمن می‌باشد.

در این نوع تحلیل دو نوع اثر مستقیم و غیرمستقیم از هم تفکیک می‌شوند. آثار مستقیم که از نتیجه تحلیل تأثیرات عوامل بر یکدیگر به دست می‌آید و آثار غیرمستقیم از طریق توان‌های دوم و سوم عوامل محاسبه می‌شود. یک متغیر مهم و اثرگذار دارای ارتباط قوی با سیستم است که با تعداد و شدت این ارتباطات سنجیده می‌شود. مراحل انجام تحلیل ماتریس متقاطع با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک بدین شرح است:

- تهیه لیست متغیرهای دخیل بر یک واقعه خاص
- تهیه ماتریس قطری n در n به تعداد متغیرها؛ سطرها نشان از میزان اثرگذاری و هر ستون نشان از میزان وابستگی هر متغیر است.
- کسب نظر در مورد متغیرها توسط خبرگان؛ این تأثیر با عددی در مقیاس صفر تا سه مشخص می‌شود. عدد صفر بدون تأثیر، عدد ۱ تأثیر کم، عدد ۲ تأثیر متوسط و ۳ عدد تأثیر زیاد را نشان می‌دهند.
- رسم روندها بر روی یک نمودار و تعیین متغیرها بر اساس اولویت اثرگذاری
- نمودار ذیل نمای نظری از تحلیل تأثیر متقاطع است.

نمودار ۳- نمای توزیع متغیرها در نرم‌افزار میک‌مک

خروجی نرم‌افزار عوامل کلیدی مؤثر را برای تعیین نبود قطعیت‌ها به منظور ترسیم سناریوهای مورد نظر ایجاد می‌کند. در مجموع، متغیرها دارای دو نوع تأثیر مستقیم و غیرمستقیم هستند که در ادامه به آن پرداخته می‌شود. در تحلیل صفحه پراکندگی می‌توان پنج گروه از متغیرها را در سیستم شناسایی کرد:

(۱) متغیرهای تأثیرگذار

(۲) متغیرهای دوگانه

(۳) متغیرهای مستقل

(۴) متغیرهای تأثیرپذیر

(۵) متغیرهای تنظیمی (Bhosale & Kant, 2016; Nassreddine & Anis, 2014).

این متغیرها در تصویر ۴ نشان داده شده است. متغیرهای ریسک در این شکل، همان عوامل کلیدی موفقیت هستند. تحلیل متغیرهای این شکل از نظر اعمال شرایط و تعیین ناسازگارها و حذف متغیرهای غیر مؤثر توسط نرم افزار میک مک انجام می شود. برای این منظور، ابتدا متغیرهای تحقیق بر اساس مطالعه از مجموعه پژوهش های صورت گرفته و در دسترس در حوزه یمن استخراج شده است؛ سپس بر اساس مبانی تحلیل میک مک که پاسخ از کارشناسان و متخصصان را مبنای تحلیل قرار داده است، پرسشنامه هدفمند تهیه و در اختیار متخصصان و کارشناسانی که طی یک دهه گذشته پژوهشی در خصوص مسئله بحران یمن منتشر کرده اند، قرار گرفت و در نهایت با استفاده از نرم افزار میک مک برهم کنشی متغیرها در میزان تأثیر این توافق بر کاهش بحران مورد بررسی قرار گرفت؛ بنابراین، متغیرهایی که در پژوهش های پیشین به عنوان عامل ایجادکننده یا تصاعدبخش بحران یمن معرفی شدند در این پژوهش با رویکرد آینده پژوهانه و مؤثر بر کاهش بحران در اختیار کارشناسان قرار گرفته است تا از طریق تحلیل اثر متقاطع مهم ترین عوامل مؤثر بر کاهش بحران یمن شناسایی گردند.

۱۱- یافته ها

جدول ذیل لیست متغیرهای انتخاب شده جهت بررسی و تأثیر آنها بر کاهش بحران یمن در آینده محتمل است. قابل ذکر است که تمامی متغیرها در پرسشنامه طراحی شده دارای رویکرد آینده پژوهانه هستند؛ بدین معنی که از پژوهشگران خواسته شده است با تصور وقوع هر یک از متغیرها در آینده اثر آنها را در کاهش بحران یمن پیش بینی کنند. براین اساس، با مطالعه پژوهش های صورت گرفته با موضوع بحران یمن، ۱۰ متغیر که تأثیرگذاری بسیاری بر بحران در یمن داشته اند، مشخص شده است.

جدول ۲- متغیرهای ۱۰ گانه تأثیرگذار بر بحران یمن

معرف متغیر	نام متغیر و منبع	عنوان پرسش
VAR01	ائتلاف نظامی عربستان	تأثیر خروج ائتلاف نظامی عربستان بر کاهش بحران یمن
VAR02	دولت ملی	تأثیر تشکیل دولت ملی در یمن با مشارکت تمامی گروه‌ها بر کاهش بحران یمن
VAR03	قطعه‌نامه‌های بین‌المللی	تأثیر رفع قطعه‌نامه‌های بین‌المللی علیه یمن بر کاهش بحران یمن
VAR04	نفوذ سنتی عربستان	تأثیر کاهش نفوذ سنتی عربستان بر یمن بر کاهش بحران یمن
VAR05	فقر و بیکاری	تأثیر کاهش فقر و بیکاری موجود در میان مردم یمن بر کاهش بحران یمن
VAR06	امنیت تنگه باب‌المندب	تأثیر امنیت تنگه باب‌المندب و دریای سرخ برای عربستان و صادرات انرژی جهان بر کاهش بحران یمن
VAR07	ذخایر نفت و گاز	تأثیر بهره‌مندی یمن از ذخایر عظیم نفت و گاز و همچنین ترانزیت کالا و شیلات بر کاهش بحران یمن
VAR08	جریان انقلاب اسلامی در یمن	تأثیر نفوذ و تکثیر جریان انقلاب اسلامی در یمن و منطقه بر کاهش بحران یمن
VAR09	محور مقاومت	تأثیر تقویت و توسعه محور مقاومت علیه جریان استکباری غرب در منطقه به‌خصوص رژیم صهیونیستی بر کاهش بحران یمن
VAR10	گروه‌های تروریستی	تأثیر کاهش حضور و فعالیت گروه‌های تروریستی

مانند القاعده و داعش در یمن بر کاهش بحران یمن		
--	--	--

منبع برگرفته از: (وزیری و دیگران، ۱۴۰۲؛ مقومی و دیگران، ۱۴۰۲؛ دشتی و دیگران، ۱۴۰۱؛ ربیعی و دیگران، ۱۴۰۰؛ پهلوان، ۱۴۰۰؛ علوی وفا و عراقچی، ۱۳۹۸؛ خزایی و دیگران، ۱۳۹۸؛ بهادرخانی و آدمی، ۱۳۹۷؛ محسنی و احمدیان، ۱۳۹۷؛ دهشیری و معبودی، ۱۳۹۶؛ مختاری هشی و شمس، ۱۳۹۶؛ امیری و کیانی، ۱۳۹۶؛ وقوفی و دیگران، ۱۳۹۶؛ نجات و دیگران، ۱۳۹۵؛ لطفی و صادقی، ۱۳۹۵، مصلی نژاد، ۱۳۹۴) (Vaziri et al, 2023; Moghavemi et al, 2023; Dashti et al, 2022; Rabii et al, 2022; Pahlavan, 2021; Alavi Vafa and Araqchi, 2019; Khazaei et al, 2019; Bahadorkhani and Adami, 2019; Mohseni and Ahmadian, 2018; Dehshiri and Maboudi Nejad, 2017; Mokhtari Hashi and Shams, 2017; Amiri and kiani, 2017; Voghofi et al, 2017; Nejat et al, 2016; Sadeghi and Lotfi, 2016; Mosalanejad, 2015).

در ادامه تأثیر این متغیرها بر یکدیگر مورد بررسی قرار گرفت. برای این منظور، پرسشنامه‌ای تهیه شده و در اختیار کارشناسان حوزه روابط بین الملل و مطالعات منطقه‌ای قرار گرفت. در نهایت ۲۲ نفر از کارشناسان که همگی از اساتید دانشگاهی بودند، اهتمام به پاسخ به این پرسشنامه نمودند. داده‌های استخراج شده از پرسشنامه در نرم افزار میک مک وارد شده است که نتایج آن در تصویر ۱ نشان داده شده است. خروجی گرفته شده از نرم افزار نیز در تصاویر ۲، ۳، ۴ و ۵ نشان داده شده است.

جدول ۳- میزان تأثیر متغیرها بر یکدیگر

(به صورت تأثیر متغیر سطر بر متغیر ستون)

	1 : Var0	2 : Var0	3 : Var0	4 : Var0	5 : Var0	6 : Var0	7 : Var0	8 : Var0	9 : Var0	10 : Var1
1 : Var01	0	2	2	2	1	2	2	2	3	2
2 : Var02	3	0	2	2	2	3	2	2	2	2
3 : Var03	2	2	0	1	2	2	2	1	2	1
4 : Var04	3	3	2	0	1	2	2	2	2	2
5 : Var05	1	2	0	1	0	1	2	2	1	2
6 : Var06	2	2	3	2	2	0	3	2	2	2
7 : Var07	1	2	0	1	3	2	0	1	1	2
8 : Var08	2	2	0	2	2	2	2	0	3	2
9 : Var09	1	2	0	2	1	2	1	3	0	2
10 : Var10	1	2	1	1	1	2	2	2	2	0

۰ = بدون تأثیر

۱ = کم تأثیر

۲ = تأثیر گذار

۳ = بسیار تأثیر گذار

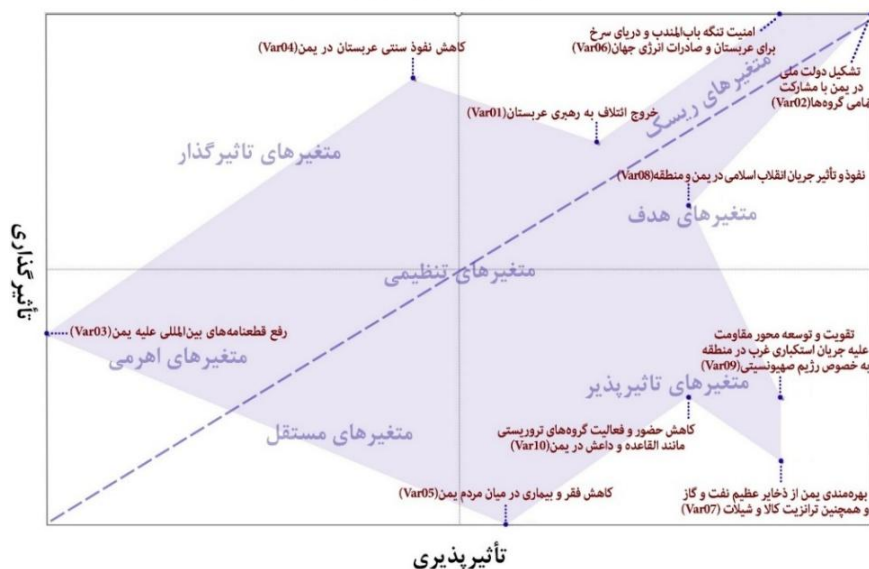
جدول ۴- میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها

N°	Variable	Total number of rows	Total number of columns
1	01	18	16
2	02	20	19
3	03	15	10
4	04	19	14
5	05	12	15
6	06	20	18
7	07	13	18
8	08	17	17
9	09	14	18
10	10	14	17
	Totals	162	162

این تصویر میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها را نشان می‌دهد. عدد سطرهاى هر متغیر میزان تأثیرگذاری و عدد ستون‌های هر متغیر میزان تأثیرپذیری متغیرها را نشان می‌دهد. هرچه درصدها بالاتر باشد نشان‌دهنده میزان سازگاری بیشتر و منطقی بودن رابطه بین متغیرهاست؛ ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با دو بار تکرار داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار بوده است که این موضوع نیز روایی بالایی پرسشنامه و پاسخ‌های آن را نشان می‌دهد. بر اساس اعداد این ماتریس، متغیرهای VAR06, VAR04, VAR03, VAR02, VAR01 یعنی خروج ائتلاف به رهبری عربستان، متغیرهای تشکیل دولت ملی فراگیر در یمن، رفع قطعنامه‌های بین‌المللی علیه یمن، کاهش نفوذ سنتی عربستان بر یمن و امنیت تنگه باب‌المندب و دریای سرخ دارای تأثیرگذاری بیشتری هستند و نقش کلیدی در تحلیل خواهند داشت. مدل نهایی تقاطع تمامی متغیرها در نمودار ذیل به تصویر کشیده شده است و نحوه قرارگیری متغیرها در موقعیت مد نظر را نمایش می‌دهد. توضیحات هریک از متغیرها در نمودار ذیل درج شده است و به ترتیب به تحلیل و تشریح هر یک پرداخته خواهد شد.

نمودار ۴- توزیع متغیرها

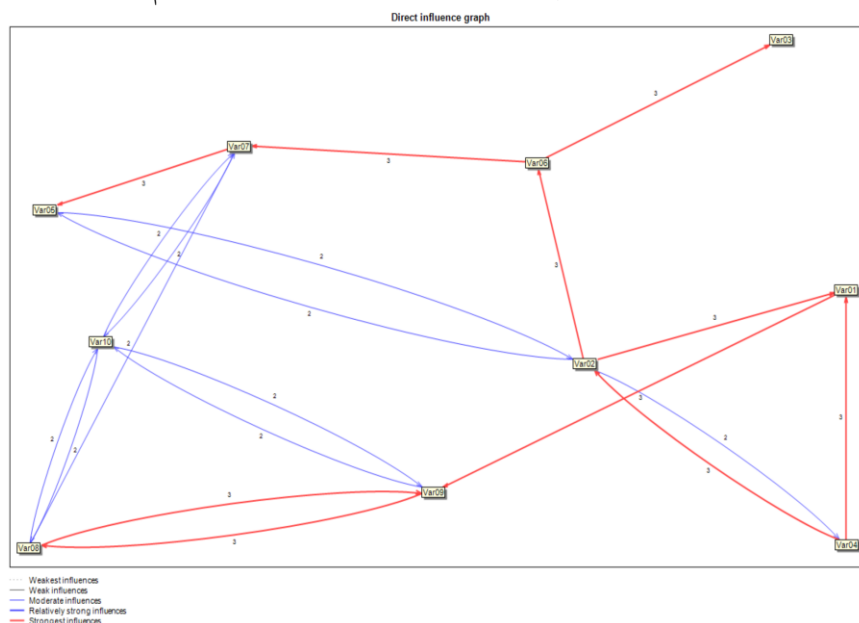
نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم

خروجی نرم‌افزار از متغیرهای مؤثر بر بحران یمن نشان‌دهنده دو ویژگی بارز مندرج در مدل جامع بحران برچر است: از یک‌سو، متغیرهایی که پیدایش و گسترش بحران را مشخص ساخته مانند متغیر VAR04 (نفوذ سنتی عربستان در یمن) و VAR03 (قطعنامه‌های بین‌المللی علیه یمن) و از سوی دیگر متغیرهایی که توانایی کاهش بحران را دارند مانند متغیر VAR01 (خروج ائتلاف به رهبری عربستان)، VAR02 (تشکیل دولت ملی) و VAR08 (نفوذ و تکثیر انقلاب اسلامی) معرفی نموده است. بر اساس ویژگی نخست، طبق این نقشه و بر اساس نحوه توزیع متغیرها، متغیر VAR04 (کاهش نفوذ سنتی عربستان بر یمن) که در منطقه متغیرهای تأثیرگذار قرار گرفته است، به نوعی می‌توان گفت از اصلی‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر بحران یمن می‌باشد. این متغیر به‌عنوان پیشران تحولات لقب گرفته و در آغاز بحران تأثیرگذار بوده است. متغیرهای VAR01 (خروج ائتلاف به رهبری عربستان و نفوذ) و VAR08 (تکثیر جریان انقلاب اسلامی در یمن و منطقه) که در منطقه متغیرهای هدف و تنظیمی قرار گرفته‌اند، به‌عنوان راهکار شناخته شده و برای حل بحران می‌توان بر روی این متغیرها تمرکز بیشتری داشت. متغیرهای VAR02 (تشکیل دولت ملی در یمن با مشارکت تمامی گروه‌ها) و VAR06 (امنیت تنگه باب‌المندب و دریای سرخ برای عربستان و صادرات انرژی جهان) نیز که در منطقه متغیرهای ریسک قرار گرفته‌اند، منشأ مهمی برای ایجاد تغییر در سیستم هستند. متغیر VAR03 (رفع قطعنامه‌های بین‌المللی علیه یمن) که در منطقه متغیرهای اهرمی (ثانویه)

قرار گرفته است، به‌عنوان متغیری که در گذشته اثر داشته اما در حال حاضر بدون تأثیر است شناخته می‌شود. همچنین متغیرهای VAR05 (کاهش فقر و بیکاری در میان مردم یمن) VAR07 (بهره‌مندی یمن از ذخایر عظیم نفت و گاز و همچنین ترانزیت کالا و شیلات) VAR09 (تقویت و توسعه محور مقاومت علیه جریان استکباری غرب در منطقه به‌خصوص رژیم صهیونیستی) و VAR10 (کاهش حضور و فعالیت گروه‌های تروریستی مانند القاعده و داعش در یمن) نیز در منطقه متغیرهای تأثیرپذیر قرار گرفته‌اند، به‌عنوان متغیرهای وابسته سیستم نیز شناخته می‌شوند و منشأ اثر و ایجاد تغییر در سیستم نمی‌باشند لذا بیشترین تغییرات در آن‌ها رخ خواهد داد. در ادامه و در نمودار زیر ارتباط متغیرها بر اساس پراکندگی ۲۵٪ نشان داده شده است که به تحلیل این نمودار خواهیم پرداخت.

نمودار ۵- نمودار پراکندگی متغیرها بر اساس ۲۵٪ روابط مهم

در تحلیل داده‌های تصویر ۳ این نتایج تحلیل گردید که متغیرهای خروج ائتلاف به رهبری عربستان و نفوذ و تکثیر جریان انقلاب اسلامی در یمن و منطقه جزء مهم‌ترین متغیرهای ما برای کنترل و کاهش بحران هستند که با توجه به نمودار بالا این دو متغیر ارتباط مستقیمی با یکدیگر ندارند و متغیر تقویت و توسعه محور مقاومت است که ارتباط مستقیمی با هر دو متغیر فوق دارد. متغیر تقویت و توسعه محور مقاومت از دو متغیر اصلی تأثیر مستقیم می‌پذیرد و همچنین بر نفوذ و تکثیر جریان انقلاب اسلامی تأثیر مستقیم می‌گذارد. این ارتباط به این معنی است که تقویت و توسعه محور مقاومت به‌مرور زمان موازنه قدرت را به ضرر کشورهای وابسته به غرب به‌ویژه عربستان

سعودی تغییر داده است. این تغییر موازنه در یمن با تقویت انصارالله (حوثی‌ها) به یکی از عوامل اصلی ناکامی ائتلاف سعودی تبدیل شده است. تقویت محور مقاومت توانسته است ظرفیت انصارالله برای دفاع و مقابله را افزایش دهد که این امر به فرسایش توان نظامی و مالی عربستان در جنگ با یمن به دلیل طولانی شدن جنگ و عدم تحقق اهداف اصلی خود مانند شکست انصارالله و بازگرداندن عبدالمنصور هادی به قدرت منجر شده است. لذا از این داده‌ها می‌توان این گونه برداشت کرد که خروج ائتلاف به رهبری عربستان سعودی می‌تواند باعث تقویت و توسعه محور مقاومت در یمن شده و همین موضوع، موجب نفوذ و تکثیر جریان انقلاب اسلامی در میان جامعه یمن شود. همچنین، تکثیر انقلاب اسلامی مجدداً باعث تقویت محور مقاومت در منطقه و بهره‌گیری از مدل یمن در کشورهای دیگر شود. به عبارت دیگر، محور مقاومت به‌عنوان حامل گفتمان انقلاب اسلامی ایران با ارائه الگویی از مقاومت در برابر سلطه خارجی و مقابله با نظام‌های استکباری، توانسته تأثیرات ایدئولوژیک و اجتماعی در یمن ایجاد کند. انصارالله به‌عنوان نماد ملی یمن از این گفتمان الهام گرفته است. شکست ائتلاف سعودی، مشروعیت گفتمان انقلاب اسلامی را در یمن تقویت کرده است و زمینه را برای گسترش نفوذ محور مقاومت در بافت اجتماعی و سیاسی این کشور فراهم می‌کند. از سوی دیگر، تقویت محور مقاومت به‌واسطه پیوندهای استراتژیک با گروه‌های مقاومت دیگر در منطقه (مانند حزب‌الله در لبنان، حشد الشعبی در عراق و گروه‌های فلسطینی) یک شبکه چند لایه از همکاری‌های منطقه‌ای ایجاد کرده است. این شبکه ضمن افزایش کارآمدی مقاومت یمن، ائتلاف سعودی را در برابر یک جبهه واحد و منسجم قرار داده است. این ساختار چند لایه به‌ویژه بعد از تحولات اخیر ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۵، با اینکه از سوی ایران پشتیبانی شده، ولی در سطح منطقه‌ای مستقل‌تر و متکامل‌تر از گذشته عمل می‌کند و نقش انصارالله دیگر محدود به یمن نیست، بلکه جزئی از محور مقاومت منطقه‌ای است. این هم‌افزایی عربستان را در موضع ضعف قرار داده و توان مقاومت یمن را در برابر فشارهای خارجی تقویت کرده است.

دو متغیر ریسکی که در بالا به آن‌ها اشاره شد یعنی تشکیل دولت ملی در یمن و امنیت تنگه باب‌المندب که به‌نوعی منشأ تغییرات مهمی در سیستم شناخته می‌شوند، از متغیرهای دیگری تأثیر می‌پذیرند. همان‌گونه که ذکر آن رفت، متغیر ریسک، متغیری است که به دلیل موقعیت و ماهیت خود در ماتریس اثرات متقابل در دسته متغیرهای بی‌ثبات یا در معرض ریسک بالا قرار می‌گیرد. این متغیرها تأثیر زیادی بر سایر متغیرها دارند اما هم‌زمان به‌شدت تحت تأثیر متغیرهای دیگر قرار می‌گیرند. متغیرهای ریسک نشان‌دهنده نقاط کلیدی هستند که اگر مدیریت شوند، می‌توانند سیستم را در مسیر پایداری قرار دهند اما اگر نادیده گرفته شوند، ممکن است باعث بی‌ثباتی یا تغییرات غیرقابل پیش‌بینی در سیستم شوند. شناسایی دو متغیر ذکر شده به‌عنوان متغیر ریسک نشان می‌دهد،

متغیر تشکیل دولت ملی در یمن از متغیر کاهش نفوذ عربستان تأثیر مستقیم می‌پذیرد و همچنین بر متغیر امنیت تنگه باب‌المندب تأثیر مستقیم می‌گذارد. تحلیل حاصل از رابطه بین این دو متغیر این است که تشکیل دولت ملی در یمن به میزان زیادی به کاهش نفوذ عربستان در ساختار سیاسی، نظامی و اجتماعی این کشور بستگی دارد. عربستان طی سال‌های اخیر در جنگ با یمن از طریق حمایت از نیروهای مختلف مانند منصور هادی یا ائتلاف با امارات بر فرآیند تشکیل دولت ملی تأثیر گذاشته است. در نتیجه، تغییر در سیاست‌ها یا کاهش حضور و نفوذ سنتی عربستان می‌تواند به‌طور مستقیم بر امکان‌پذیری یا پیچیدگی فرآیند تشکیل دولت ملی اثر بگذارد (اثربخشی). این وابستگی نشان می‌دهد که سرنوشت تشکیل دولت ملی تا حد زیادی به رفتار عربستان و متحدانش مرتبط است. از سوی دیگر، تشکیل دولت ملی یمن بر امنیت منطقه از جمله تنگه باب‌المندب تأثیر بالایی می‌گذارد. نقش یمن در حفظ امنیت یکی از مهم‌ترین مسیرهای تجاری جهان به شکل مستقیم با وضعیت سیاسی داخلی آن یعنی وجود یا عدم وجود یک دولت ملی فراگیر مرتبط است؛ بنابراین این متغیر می‌تواند کل سیستم منطقه‌ای را تحت تأثیر قرار دهد. هرگونه اختلال در این فرآیند می‌تواند کل سیستم منطقه را به سمت بحران‌های جدید سوق دهد. این موضوع، تشکیل دولت ملی را به متغیری بی‌ثبات و حساس به عنوان متغیر ریسک تبدیل می‌کند؛ بنابراین، مدیریت صحیح این متغیر نیازمند اقداماتی در هر دو سطح داخلی (ثبات‌بخشی به یمن یا تشکیل دولت ملی فراگیر) و خارجی (محدودسازی مداخلات عربستان) است تا این متغیر از وضعیت ریسک و بی‌ثباتی به متغیر پایدارکننده امنیت منطقه‌ای تبدیل شود. همچنین لازم است برنامه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای همسو با ایجاد یک دولت ملی در یمن باشد تا امنیت تنگه باب‌المندب به عنوان هدف مشترک حفظ شود. متغیر امنیت تنگه باب‌المندب نیز بر متغیرهای رفع قطعنامه‌های بین‌المللی علیه یمن و بهره‌مندی یمن از ذخایر انرژی تأثیر مستقیم می‌گذارد. به این معنا که تنگه باب‌المندب به عنوان یکی از مهم‌ترین مسیرهای تجارت جهانی، برای قدرت‌های جهانی اهمیت ژئواستراتژیک دارد. هرگونه ناامنی در این منطقه موجب واکنش جامعه بین‌الملل و اعمال تحریم‌ها و قطعنامه‌ها علیه بازیگرانی چون یمن شده است. اگر یمن بتواند کلید تضمین امنیت تنگه را در دست بگیرد و نقش سازنده‌ای در حفظ ثبات منطقه‌ای ایفا کند، فشارهای بین‌المللی کاهش یافته و زمینه برای رفع قطعنامه‌هایی مانند قطعنامه ۲۲۱۶ فراهم می‌شود. همچنین ممکن است به بهره‌مندی این کشور از ذخایر عظیم نفت و گاز و همچنین ترانزیت کالا و شیلات کمک کند که به کاهش فقر و بیکاری در میان مردم یمن نیز کمک خواهد کرد؛ بنابراین می‌توان گفت متغیر امنیت تنگه باب‌المندب به دلیل جایگاه ژئواستراتژیک آن و نقش آن در تجارت جهانی، یک متغیر اهرمی است یعنی تغییرات مثبت در آن می‌تواند منجر به بهبود قابل

توجه در سیستم کلی یمن شود. در عین حال، به دلیل تأثیرپذیری بالا از بی ثباتی داخلی در یمن و رقابت های منطقه ای، یک متغیر بی ثبات کننده و ریسکی نیز به شمار می رود.

از این داده ها اینگونه می توان برداشت کرد که کاهش نفوذ سنتی عربستان بر یمن به تشکیل دولت ملی فراگیر در این کشور کمک خواهد کرد که به نوبه خود باعث بهبود امنیت تنگه باب المندب و صادرات انرژی شده و در نهایت موجب رفع قطعنامه های بین المللی علیه یمن و همچنین بهره مندی این کشور از ذخایر عظیم نفت و گاز و همچنین ترانزیت کالا و شیلات می شود که به کاهش فقر و بیکاری در میان مردم یمن کمک خواهد کرد. همچنین تشکیل دولت ملی با مشارکت تمامی گروه ها تأثیر مستقیم بر خروج ائتلاف به رهبری عربستان خواهد داشت. البته تشکیل دولت ملی با حضور فراگیر انصارالله ممکن است از سوی عربستان تهدید مستقیم برای سرمایه گذاری های «ویژه ۲۰۳۰» تلقی شود. این موضوع عربستان را در دوگانگی راهبردی قرار داده است: از یک سو خواهان ثبات است و از سوی دیگر، از حاکمیت کامل انصارالله بیم دارد. بنابراین، رابطه بین متغیرها در این نمودار یک زنجیره علت و معلولی میان متغیرها را شناسایی کرده است.

از سوی دیگر، با آغاز جنگ ۷ اکتبر و به دنبال آن سقوط دولت اسد در سوریه، تأثیرات چند بعدی و پیچیده ای بر آینده بحران یمن ایجاد خواهد کرد. در تحولات پس از ۷ اکتبر انصارالله یمن از طریق حملات متوالی علیه اهداف اسرائیلی حمایت همه جانبه از حماس کرده است که سبب توقف مذاکرات صلح در روند کاهش بحران در داخل یمن شده است. در این چارچوب، تمرکز قدرت های منطقه ای و بین المللی از یمن به سمت فلسطین منحرف شد و قطعنامه های تصویب شده در شورای امنیت علیه یمن تحت الشعاع بحران غزه قرار گرفت. این مسئله ممکن است به طولانی تر شدن بحران یمن منجر شود. این تحولات بیانگر اهمیت متغیرهای ریسکی است که در این پژوهش آمده است؛ زیرا عدم تشکیل دولت ملی در یمن و عدم امنیت باب المندب سبب تشدید بحران در منطقه خواهد شد. ریسکی بودن این متغیرها بیانگر آن است که با بحران ۷ اکتبر، ایران و عربستان برای عدم بازگشت به وضعیت قبل در فضای منطقه خاکستری با هم رقابت و نزاع خواهند داشت. عربستان به طور مستقیم وارد ائتلاف غرب در پاسخ به حملات یمن به اسرائیل نشد که نشان دهنده اهمیت توافق این کشور با ایران در سایه میانجی گری چین است تا پالایشگاه های نفتی خود (آرامکو) را حفظ کند و ریسک سرمایه گذاری چین در آنجا را به خطر نیندازد. به علاوه، با حملات جدید انصارالله به کشتی های آمریکایی در دریای سرخ و حتی با تشدید جنگ ۱۲ روزه میان ایران و اسرائیل (۲۰۲۵)، عربستان در کنار امارات و قطر برخلاف فشار امریکا برای مواجهه با انصارالله یمن و نیز ایران، به صراحت خواهان آتش بس شده اند و هیچ گونه مشارکت نظامی مستقیم از سوی ریاض ثبت نشده است. همچنین بحران ۷ اکتبر بیانگر اهمیت متغیر نفوذ و تأثیر انقلاب اسلامی است که

پویش قوی یمن در چارچوب محور مقاومت در برابر اسرائیل را به همراه داشته است. در نتیجه، این بحران بر مذاکرات صلح میان عربستان و انصارالله تأثیر گذاشته است که خود متغیر جدید و تأثیرگذار بر بحران یمن در آینده خواهد بود. به عبارت دیگر، حوثی‌ها با اعلام همبستگی کامل با مردم فلسطین در جنگ غزه و با ایران در جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل، وارد معادله‌ای شدند که تا پیش از آن عمدتاً در چارچوب داخلی یمن یا رقابت منطقه‌ای با عربستان تعریف می‌شد. انصارالله یمن، از ابتدای بحران، با شلیک موشک و پهپاد به سمت اهدافی در دریای سرخ و گاه فراتر از آن اعلام کردند که در جنگی «فرامنطقه‌ای» مشارکت دارند. این مسئله بیانگر آن است که اقدامات حوثی‌ها بیش از آنکه نشان‌دهنده مداخله مستقیم در جنگ غزه باشد، تلاشی برای تثبیت جایگاه خود به عنوان یکی از بازیگران «محور مقاومت» تحت حمایت ایران است (CSIS, 2024).

ازسوی دیگر، با سقوط دولت اسد در سوریه به عنوان یکی از نقاط اتصال کلیدی و ضعیف شدن حزب الله و حشد الشعبی، شبکه محور مقاومت تضعیف شده است. اما در عین حال حوثی‌ها به عنوان جایگزین «بازوی مؤثر» محور مقاومت مطرح شدند. این مسئله می‌تواند پویایی بحران یمن را وارد مرحله‌ای جدید کند. سقوط اسد و جنگ ۱۲ روزه اسرائیل و ایران، حوثی‌ها را از یک بازیگر محلی به ستون فقرات عملیاتی محور مقاومت تبدیل کرده است، به طوری که بحران یمن را از یک نبرد داخلی به یک میدان ژئوپلیتیک چند لایه، محل تقابل ایران، آمریکا، اسرائیل و کشورهای خلیج فارس در چارچوب رقابت‌های کنونی منطقه‌ای، تبدیل کرده است. آتش‌بس موقت آمریکا و حوثی‌ها (مه-ژوئن ۲۰۲۵) تنها حملات علیه آمریکا را متوقف کرد، اما حملات علیه اسرائیل ادامه یافت. عربستان و غرب اکنون با واقعیت یک گروه یمنی مسلح و بین‌المللی مواجه‌اند که نمی‌شود به سادگی آن را نادیده گرفت و این امر چشم‌انداز روند سیاسی حل و فصل بحران را پیچیده‌تر می‌سازد. در مجموع می‌توان گفت این تحولات جدید در منطقه به ویژه سقوط دولت اسد که نقطه عطفی در معادلات منطقه است، چشم‌انداز یمن را به شدت به عملکرد بازیگران منطقه‌ای و توان محور مقاومت در تطبیق با شرایط جدید وابسته می‌سازد. این موضوع، میانجی‌گیری چین در رابطه ایران و عربستان را نیز تحت الشعاع تحولات جدید قرار می‌دهد. بحران یمن به جای حل شدن، بیشتر به سمت مدل نیابتی-محلی با نفوذ بیشتر بازیگران خارجی سوق پیدا می‌کند. این تحولات بیانگر اهمیت متغیرهای ریسکی است که در این پژوهش آمده است، زیرا عدم تشکیل دولت ملی در یمن و عدم امنیت باب‌المندب سبب تشدید بحران در منطقه خواهد شد.

نتیجه‌گیری

بحران یمن از آغاز شکل‌گیری تا امروز که تحولات شتابان با عدم قطعیت‌های بالا را پشت سر می‌گذارد بیانگر معادله پیچیده و چند لایه از دینامیک‌های بحران است که بر کاهش و تداوم بحران تاکنون اثر بالایی گذاشته است. با توجه به پویایی پیچیده حاکم بر منطقه غرب آسیا و خلیج فارس، عربستان هرگونه تحرک و نفوذ ایران را به ضرر منافع خود می‌داند. در نتیجه، عربستان سعودی، فعالانه اقداماتی را برای مقابله با تلاش‌های ایران باهدف برتری منطقه‌ای دنبال می‌کند. همان‌گونه که در تحلیل داده‌های نرم‌افزار میک‌مک اشاره شده است، می‌توان متغیر خروج ائتلاف به رهبری عربستان به نام «ائتلاف عربی» یا «ائتلاف نظامی عربی برای حمایت از دولت مشروع یمن» (۲۰۱۵) را مهم‌ترین متغیر در ایجاد بحران یمن دانست چرا که حمله نظامی این کشور به یمن در سال ۲۰۱۵، موجب گسترش بحران گردید و بحران داخلی در این کشور را تبدیل به یک بحران منطقه‌ای کرده و اصلاح ساختارها و تشکیل دولت ملی در این کشور را به‌نوعی با مشکل جدیدی مواجه کرد. در حال حاضر نیز با عدم پیشرفت محسوس مذاکرات صلح میان عربستان و یمن موجب طولانی‌تر شدن روند کاهش بحران در این کشور شده است. ازسوی دیگر، با آغاز جنگ غزه ۱۷ اکتبر توسط حماس علیه رژیم صهیونیستی و تحولات پس از آن در سطح منطقه‌ای به‌ویژه سقوط دولت اسد در سوریه، جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل و کنشگری فعال یمن به‌عنوان بازوی محور مقاومت، نقطه عطفی در معادلات منطقه‌ای ایجاد کرد که تأثیرات عمده‌ای بر بحران یمن دارد به‌گونه‌ای که روند کاهش بحران در داخل یمن تحت‌الشعاع این بحران قرار گرفت و به حاشیه رفته است. این مسئله سبب طولانی شدن مذاکرات صلح میان عربستان و انصارالله شده است که خود متغیر جدید و تأثیرگذاری بر بحران یمن در آینده خواهد بود که نیاز به کار پژوهشی دیگری در آینده دارد. با این حال، این تحولات بیانگر اهمیت متغیرهای ریسکی است که در این پژوهش آمده است، زیرا عدم تشکیل دولت ملی در یمن و عدم امنیت باب‌المندب سبب تشدید بحران در منطقه خواهد شد. با تحولات جدید سوریه و سقوط دولت اسد از یک‌سو ممکن است سبب تضعیف نفوذ محور مقاومت به نفع عربستان و امارات شود و جلوی تشکیل دولت ملی فراگیر را بگیرد. در نتیجه، عربستان و نیز امارات نفوذ خود را بر شورای انتقالی جنوب تقویت کند و پروژه‌های خود را در جنوب یمن مانند کنترل بنادر و جزایر استراتژیک را گسترش دهد. این مسئله سبب از دست رفتن کنترل بر تنگه استراتژیک باب‌المندب از دست انصارالله و محور مقاومت می‌شود. این تحولات جدید می‌تواند بر متغیر رفع قطعنامه‌های بین‌المللی علیه یمن در صورتی تأثیر بگذارد که گروه‌های همسو با جریان ائتلاف عربستان و بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی همسو با آن قدرت را در یمن تحت کنترل خود بگیرند. در صورت تحقق این مسئله، به‌دلیل نبود دولت ملی فراگیر در یمن، درآمدهای حاصل از ترانزیت

انرژی صرف درگیری‌های داخلی و تشدید بحران یمن می‌شود. اما از سوی دیگر، ایران اکنون با تضعیف حزب‌الله و حشد الشعبی، روی «پشتوانه‌ی یمن» برای پروژه منطقه‌ای‌اش در برابر اسرائیل و آمریکا حساب ویژه‌ای باز کرده است که در صورت موفقیت به تقویت موقعیت داخلی حوثی‌ها در یمن و جایگاه آن‌ها در محور مقاومت می‌انجامد.

در مجموع، یافته‌های پژوهش بیانگر پیچیدگی معادلات یمن است و نشان داده است رویکردهایی که تا پیش از این برای مدیریت بحران و صلح‌سازی انجام شده است، توان جامعه محلی یمن برای خود ساماندهی را تضعیف کرده است. توافق بین قدرت‌های منطقه‌ای می‌تواند تأثیری مثبت داشته باشد اما تا زمانی که مبتنی بر توانمندسازی نهادهای منتخب کلیه مردم یمن نباشد، قادر به حل بحران نیست. علی‌رغم نزدیکی ایران و عربستان سعودی و سایر نشانه‌های پیشرفتی که مشاهده می‌شود، این توافق معادل حل بحران در یمن نیست و باید روندهای صلح‌سازی از پایین به بالا مبتنی بر گفتگوهای یمنی-یمنی آغاز و به نتیجه مشخصی برسد. این امر مستلزم حمایت از مسیری فراگیر است که شامل انصارالله، گروه‌های جنوب یمن (الحراک) و نمایندگان از سراسر جامعه یمن می‌شود.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله پیش‌رو فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- ابراهیمی، شهرز و همتی، مرتضی. (۱۳۹۷). اثرات سیاست خارجی عربستان در یمن بر نقش‌آفرینی ایران در خاورمیانه، *سیاست جهانی* ۷ (۱)، ۲۵۱-۲۲۷.
- اختیاری امیری، رضا؛ رشیدی، احمد و سلطانیان، احمد. (۱۳۹۹). ائتلاف دوافکتو عبری-عربی و امنیت ملی ج.ا.ایران، *مطالعات سیاسی جهان اسلام* ۹ (۱)، ۱۰۱-۱۲۵.
- امیری، سروش و کیانی، جواد. (۱۳۹۶). خاستگاه درونی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بحران ژئوپلیتیکی یمن، *فصلنامه راهبرد سیاسی* ۱ (۲)، ۵۷-۲۵.
- امیری، سروش. (۱۳۹۷). دولت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و بحران ژئوپلیتیکی و امنیتی یمن با تأکید بر ایران و عربستان و همپیمانان، *مطالعات سیاسی جهان اسلام* ۷ (۴)، ۱۴۰-۱۱۵.
- اولیایی، محمد؛ غفاری هاشجین، زاهد و کشاورزشکری، عباس. (۱۴۰۰). پیامدهای قدرت نرم عربستان سعودی برای جمهوری اسلامی ایران، *پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام* ۱۱ (۲)، ۱۲۷-۱۵۳.
- بهادرخانی، محمدرضا و آدمی، علی. (۱۳۹۷). الگوی رفتاری عربستان سعودی در منطقه غرب آسیا و تأثیر آن بر منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: بحران یمن)، *مطالعات سیاسی جهان اسلام* ۷ (۴)، ۲۳-۱.

- پهلوان، میلاد. (۱۴۰۰). جنگ سرد منطقه‌ای ایران و عربستان در بحران یمن (۲۰۱۱-۲۰۲۰)، *مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل*، ۵ (۹)، ۶۳-۷۹.
- التیامی‌نیا، رضا؛ باقری دولت‌آبادی، علی و نیکفر، جاسب. (۱۳۹۵). بحران یمن: بررسی زمینه‌ها و اهداف مداخلات خارجی عربستان و آمریکا، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۵ (۱۸)، ۱۷۲-۱۹۸.
- خزایی، سعید؛ ایمانی پور، احمد؛ علیزاده، عظیم و مؤمنی زاهد، مهرداد. (۱۳۹۸). بررسی کنشگران، عوامل کلیدی و پیشران‌های تحولات سیاسی-امنیتی یمن، *امنیت ملی*، ۱۰ (۳۷)، ۲۴۰-۲۱۷.
- دشتی، فرزانه؛ پوردانش، سیدسامر و وکیلی زاده، بهرام. (۱۴۰۱). تحلیل تطبیقی نقش ایدئولوژیک عربستان و ایران در تحولات یمن، *مطالعات بین‌المللی*، ۱۹ (۲)، ۷۷-۹۵.
- دهشیری، محمدرضا و معبودی، فرشته. (۱۳۹۶). ارزیابی راهبرد جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران یمن، *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۵ (۱۹)، ۱۷۱-۱۴۹.
- ربیعی، حسین؛ محمودزاده بالوند، رسول و زارعی، هوشمند. (۱۴۰۰). جایگاه شیعیان یمن در روابط ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی (۱۳۹۰-۱۴۰۰)، *جامعه‌شناسی سیاسی/انقلاب اسلامی*، ۲ (۳)، ۲۵۷-۲۲۵.
- شیخ حسینی، مختار و محمدی، ایمان. (۱۴۰۴). نقش فکری-سیاسی جنبش انصار الله در توسعه محور مقاومت، *فصلنامه بحران‌پژوهی جهان اسلام*، ۱۲ (۱)، ۱۵۰-۱۶۸.
- علوی وفا، سعید و عراقچی، سیدعباس. (۱۳۹۸). تحلیل محیط راهبردی بحران یمن و شبیه‌سازی روندهای آتی با استفاده از تکنیک نقشه شناختی فازی، *مطالعات دفاعی/استراتژیک*، ۱۷ (۷۶)، ۲۱۲-۱۸۵.
- لطفی، کامران و صادقی، سیدشمس‌الدین. (۱۳۹۵). بحران یمن: جدال ژئوپلیتیکی محور محافظه‌کاری با محور مقاومت اسلامی، *سیاست جهانی*، ۵ (۱)، ۷۹-۴۵.
- محسنی، سجاد و احمدیان، مهدی. (۱۳۹۷). سناریوهای فرجام جنگ یمن و پیامدهای آن بر حضور و نفوذ عربستان، *سیاست دفاعی*، ۲۷ (۱۰)، ۳۶-۹.
- محقق‌نیا، حامد؛ فیروزی، غلامرضا؛ جلال‌پور، شیوا و اکبرزاده، فریدون. (۱۴۰۰). رقابت ایران و عربستان در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و مذهبی: پیامدهای آن از خلیج فارس تا دریای سرخ، *علوم و فنون دریایی*، ۲۰ (۳)، ۱۴۲-۱۲۵.
- مختاری‌هشی، حسین و شمس، مجتبی. (۱۳۹۶). تحلیل ژئوپلیتیک بحران یمن، *پژوهش‌های جغرافیای سیاسی*، ۲ (۱)، ۱۹۳-۱۶۵.
- مصلی‌نژاد، عباس. (۱۳۹۴). سیاست‌گذاری راهبردی در مدیریت بحران امنیتی یمن، *سیاست جهانی*، ۴ (۳)، ۱۳۹-۱۰۹.
- مصلی‌نژاد، عباس. (۱۴۰۳). بحران‌های منطقه‌ای، جنگ غزه و آینده سیاسی جهان اسلام، *فصلنامه بحران‌پژوهی جهان اسلام*، ۱۱ (۲)، ۳۰-۵۴.
- مقومی، امیررضا، فیروزکوهی، مهدی؛ ذوقی بارانی، کاظم و حسن نیا، محمدعلی. (۱۴۰۲). منافع ژئوپلیتیکی بازیگران منطقه‌ای در بحران یمن، *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۵ (۱۶)، ۱۹۳-۱۶۳.
- نجات، سیدعلی. (۱۳۹۸). تهاجم نظامی عربستان سعودی به یمن؛ دلایل و پیامدها، *پژوهشنامه اندیشه معاصر*، ۲ (۲)، ۴۲-۲۰.

نجات، سیدعلی؛ موسوی، سیده راضیه و صارمی، محمدرضا. (۱۳۹۵). راهبرد عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران یمن، *مطالعات روابط بین‌الملل*، ۹ (۳۳)، ۱۳۷-۱۷۹.

وزیری، حسن؛ رضایی، علیرضا و ترابی، قاسم. (۱۴۰۲). سیاست خارجی ایران و عربستان در یمن و تأثیر بازسازی مناسبات این دو کشور بر صلح یمن، *رهیافت/انقلاب/اسلامی*، ۱۷ (۶۲)، ۱۸۸-۱۶۹.

وقوفی، امید؛ قاسمی، علی اصغر و حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۶). تبیین عوامل و پیشران‌های کلیدی آینده یمن تا سال ۱۴۰۶، *آینده‌پژوهی دفاعی*، ۲ (۴)، ۸۷-۱۰۷.

منابع انگلیسی

- Akdogan, I., and Gurler, K. (2021). The Construction of Strategic Narrative in the Saudi-Iranian Regional Rivalry: The Case of the Yemeni Civil War, *The journal of humanity and society*, 12 (4), 60-110.
- Alkhraisha, Kh., and Tarawina, R. (2024). The Saudi-Iranian Rapprochement and Its Reflection on the Arab Region, *International Journal of Religion*, 5 (11), 3844-3854.
- Bhosale, V. A., & Kant, R. (2016). An integrated ISM fuzzy MICMAC approach for modelling the supply chain knowledge flow enablers. *International Journal of Production Research*, 54(24), 7374-7399.
- Brecher, M. (1993). *Crises in World Politics: Theory and Reality*, University of Michigan.
- Clausen, M. (2024). *Delegation or intervention: Yemen as a theater for the rivalry between Iran and Saudi Arabia*, Access at: <https://doi.org/10.7765/9781526150844.00013>
- Nassreddine, G., & Anis, J. (2014). Cognitive governance, cognitive mapping and cognitive conflicts: Structural analysis with the MICMAC method. *Cogent Economics & Finance*, 2(1).
- Riedel, B. (2020). *Saudi Arabia's Role in the Yemen Crisis*. Brookings Institution, Washington.

Translated References to English

- Alavi Vafa, S., and Araqchi, A. (2019), Analyzing the strategic environment of the Yemeni crisis and simulating future trends using the fuzzy cognitive mapping technique, *Strategic Defense Studies*, 17 (76), 185-212. [In Persian]
- Amiri, S. (2019). Regional and Transatlantic Governments and the Yemeni Geopolitical and Security Crisis with an Emphasis on Iran and Saudi Arabia and Allies. *Political studies of Islamic world*, 7(4), 115-140. [In Persian]
- Amiri, S. and kiani, J. (2017). The internal, regional and transnational origin of the Yemeni geopolitical crisis. *Journal of Political Strategy*, 1(2), 25-57. [In Persian]
- Bahadorkhani, M., and Adami, A. (2019). The Pattern of Saudi Arabia Behavior in the West of Asia Region and its Effect on Interest and Security of Islamic Republic of Iran (Case Study: Yemen Crisis). *Political studies of Islamic world*, 7(4), 1-23. [In Persian]
- Dashti, F., Poordanesh, S. S. and Vakilzadeh, B. (2022). Comparative Analysis of Saudi Arabia's and Iran's Ideological Roles in Yemen Transformations. *International Studies Journal (ISJ)*, 19(2), 77-95. [In Persian]
- Dehshiri, M. R. and Maboudi Nejad, F. (2017). Analysis the Iran's strategy towards the crisis in Yemen. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 5(Vol. 5, NO 19), 60-80. [In Persian]
- Ebrahimi, S., and Hemati, M. (2018). The effects of Saudi foreign policy in Yemen on Iran's role in the Middle East. *World Politics*, 7(1), 227-251. [In Persian]
- Ekhtiari Amiri, R., Rashidi, A. and Soltanian, A. (2020). Israeli-Saudi De facto Coalition and Iran's National Security. *Political studies of Islamic world*, 9(1), 101-125. [In Persian]
- Eltyaminia, R., Bagheri Dolat Abadi, A. and Nikfar, J. (2016). Yemen Crisis: Survey of Contexts and Goals of External Intervenes Saudi Arabia and America. *Political Strategic Studies*, 5(18), 171-198. [In Persian]

- Khazaei, S., Imanipour, A., Alizadeh, A., and Momeni Zahed, M. (2019), A study of the actors, key factors and drivers of Yemeni political-security developments, *National Security*, 10 (37), 217-240. **[In Persian]**
- Lotfi, K., & Sadeghi, S. S. (2016). The Yemen crisis: Geopolitical confrontation between the conservative axis and the Islamic resistance axis. *Global Politics*, 5(1), 45-79. **[In Persian]**
- Moghavemi, A. R., Firouzkohi, M. Zoghi Baran, K. and Hassania, M. A. (2023). Geopolitical interests of regional actors in the Yemen crisis. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 5(2), 163-193. **[In Persian]**
- Mohaghegh Niya, H., Firoozi, G., Jalalpor, S. and Akbar Zadeh, F. (2021). Iran-Saudi Arabia competition in political, economic and religious spheres: its consequences from the Persian Gulf to the Red Sea. *Journal of Marine Science and Technology*, 20(3), 125-142. **[In Persian]**
- Mohseni, S., and Ahmadian, M. (2018), Scenarios for the End of the Yemen War and Its Consequences on Saudi Arabia's Presence and Influence, *Defense Policy*, 27 (10), 36-9. **[In Persian]**
- Mokhtari Hashi, H. and Shams, M. (2017). Geopolitical Analysis of Yemen Crisis. *Research Political Geography Quarterly*, 2(1), 165-193. **[In Persian]**
- Mossalanejad, A. (2015). Strategic Policy for the Yemeni Security Crisis Management. *World Politics*, 4(3), 139-109. **[In Persian]**
- Mossalanejad, A. (2024). Regional Crises, Gaza War and the Political Future of the Muslim World, *Crisis Studies of the Islamic World*, 11, 2(33), 30-54. **[In Persian]**
- Nejat, A. (2019), Saudi Arabia's military invasion of Yemen; reasons and consequences, *Contemporary Thought Research Journal*, 2 (2), 42-20. **[In Persian]**
- Nejat, A., Mousavi, R., and Saremi, M. (2016), Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran's Strategy Towards the Yemen Crisis, *International Relations Studies*, 9 (33), 137-179. **[In Persian]**
- Oliaei, M., Ghafari Hashjin, Z., Keshavarzshukri, A. (2021). Consequences of Saudi Arabia's Soft Power for the Islamic Republic of Iran, *Political Research of the Islamic World: 11* (2): 127-153. **[In Persian]**
- Pahlavan, M. (2021). Regional cold war of Iran and Arabia in the Yemen (2011-2020). *Journal of Politics and International Relations*, 5(9), 63-79. **[In Persian]**
- Rabiei, H., Mahmoudzadeh Balvand, R., & Zarei, H. (2021). The position of Yemeni Shiites in the geopolitical relations between the Islamic Republic of Iran and Saudi Arabia (2011-2021). *Journal of Political Sociology of the Islamic Revolution*, 2(3), 225-257. **[In Persian]**
- Sadeghi, S. S. and Lotfi, K. (2016). Yemen Crisis and Geopolitical Struggle between the Conservative and Resistance Islamic Axis. *World Politics*, 5(1), 69-41. **[In Persian]**
- Sheikhhossein, M. and Mohammadi, I. (2025). The Intellectual-Political Role of the Ansar Allah Movement in the Development of the Axis of Resistance, *Crisis Studies of the Islamic World*, 12(1), 150-168. **[In Persian]**
- Vaziri S, H., Rezayi, A. and Torabi, G. (2023). The foreign policy of Iran and Saudi Arabia in Yemen and the effect of the reconstruction of relations between these two countries on Yemeni peace. *The Islamic Revolution Approach*, 17(62), 169-188. **[In Persian]**
- Voghofo, O., Ghasemi, A. A. and Hajiani, E. (2017). Explaining key factors and drivers of the future of Yemen by 1406. *Defensive Future Studies*, 2(4), 87-107. **[In Persian]**